

גמרא סדורה

מסכת פסחים

פרק ד' - "מקום שנהגו"

לימוד פרק זה לעילוי ולטובת נשמת

ר' מאיר שפירא בן ר' משה

אוד מוצל מאש

התאמץ כל חייו לעשות רצון קונו

למד תורה בנעוריו ובגלות קפריסין, עד סוף ימיו בכל עת מצא.

זכה והעמיד דורות של תלמידים והחדיר בהם יראת ה' ואהבתו.

חיך את בנותיו לחיי תורה נגד כל הרוחות הנשבות ברחוב

בעל צדקה וחסד

איש אמת

המהדורה המאהיבה את הגמרא על לומדיה

מעניקה חווית הצלחה ושמחה

מאפשרת לימוד מהיר ובהיר בעיון ובהבנה

מהדורה א' - י"ג תמוז תשע"ג

מהדורה ב' - טבת תשפ"א

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד, פיסוק

החלוקה לסוגיות ופסקאות

שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודיך" ודניאל ברק ווינט.

מסכת פסחים פרק ד' - "מקום שנהגו"

1. נ, א-ב

כ"י

מתני'

מקום שנהגו. עד חצות.
חצי היום שלא לעשות. כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר כדאמר בפי בתרא (דף קט) חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו **ואל ישנה אדם**. בגמרא פריך ממקום שאין עושין למקום שעושין ואיהו נמי אל ישנה וליעבד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם: **המוליך פירות שביעית ממקום שכלו**. לחיה מן השדה וחייבין בני המקום לבערן מן הבית והולכין זה למקום שלא כלו ובני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית: **חייב לבער**. משום חומרי מקום שיצא משם: **צא והבא לך אף אתה**. מפרש בגמרא:

גמ'

מאי איריא ערבי פסחים. דקתני עד חצות במנהגא מכלל דמחצות ולהלן אסור ולמה ליה למיתני חצות לאשמעינן הך דיוקא הא כל ערבי ימים טובים אסירי: **מן המנחה**. תשע שעות ומחצה: **סמוך למנחה**. קודם לכן:

משנה

מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות - עושין.
מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין.
ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין,
או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו: חומרי מקום שיצא משם,
וחומרי מקום שהלך לשם.

גב

ואל ישנה אדם מפני המחלוקת.

כיצא בו:

המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו,
או ממקום שלא כלו למקום שכלו - חייב לבער.
רבי יהודה אומר:
"צא והבא לך אף אתה".

גמרא

מאי איריא "ערבי פסחים"?
אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי!

דתניא:

"העושה מלאכה:

בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה לעולם!"

התם: **"מן המנחה ולמעלה"** - הוא דאסור,
 סמוך למנחה - לא.
 הכא: מחצות.

אי נמי,

התם: סימן ברכה - הוא דלא חזי,
 אכל שמותי - לא משמתינן ליה.
 הכא: שמותי - נמי משמתינן ליה.

רפ"י

2. נ, ב

גופא:

"הַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה: בְּרַבֵּי שַׁבָּתוֹת וְרַבֵּי יָמִים טוֹבִים מִן הַמְּנַחֶה וּלְמַעַלָּה, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב, וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם נִדְּנוד עֲבִירָה. לְאַתּוּי תַּעֲנִית צִיבּוּר²⁸⁵.
אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם".

תנו רבנן:

"יש זריז ונשכר,
יש זריז ונפסד,
יש שפל ונשכר,
יש שפל ונפסד".

נידנוד עבירה. רמז עבירה:
תענית צבור. אסור במלאכה במסכת תענית (דף יב:). כשהיו מתענין על הגשמים אבל שאר תענית ציבור לא כדאמר שמואל אין חומר תענית ציבור בבבל (לקמן דף נד:).
במוצאי שבתות. משום כבוד שבת שמוסיפין מחול על הקדש:
זריז. בעל מלאכה:
שפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא ולא במעלי שבתא. ואע"ג דלאו לשום מצוה מיכוין מצוה שלא לשמה מיהא הויא דאמרינן לקמן יעסוק אדם במצוה ואפילו שלא לשמה: ה"ג ואע"ג דהאי דלא קעבדן כו':
עושין לשמה. מעל שמים ושלא לשמה עד לשמים דמצוה מיהא קא עביד כדרב יהודה:

"זריז ונשכר" - דעביד כולי שבתא, ולא עביד במעלי שבתא.
"זריז ונפסד" - דעביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא.
"שפל ונשכר" - דלא עביד כולי שבתא, ולא עביד במעלי שבתא.
"שפל ונפסד" - דלא עביד כולי שבתא, ועביד במעלי שבתא.

אמר רבא:

הני נשי דמחוזא, אף על גב דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא משום מפנקותא הוא, דהא כל יומא נמי - לא קא עבדן, אפילו הכי - "שפל ונשכר" קרינן להו.

רבא רמי:

כתיב: "כי גדול מעל שמים חסדך"²⁸⁶ (תהלים נו, יא),
וכתיב: "כי גדול מעל שמים חסדך"²⁸⁷ (תהלים קח, ה) - הא כיצד!

כאן - בעושין לשמה,
וכאן - בעושין שלא לשמה.

דאמר רב יהודה אמר רב:

לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה,
שמתוך שלא לשמה - בא לשמה.

²⁸⁵ הגהות הגר"א - לאתויי תשעה באב

²⁸⁶ פי גדל עד שמים חסדך ועד שהקים אמתך

²⁸⁷ פי גדול מעל שמים חסדך ועד שהקים אמתך

3. ג, ב

רפ"י

מתקולתא. נוטלת מאזנים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הצריכין דשכר מועט הוא ומתבה אשתו על שכר מועט: **אגרתא.** שכר ריחיים שמשכירין טורח גדול ושכר מועט אבל קונה ריחיים ומוכרן הרי הוא כשאר פרקמטיא: **בקנים.** כל מקלות דקים קרי קנים שעושין מהן גדרות ומחיצות: **אפחזייהו.** נפח שלהן: **תגרי סימטא.** יושבין ומוכרין בשוק ועין שולטת בהן: **ומגדלי בהמה דקה.** הכל צווחין עליהן: **וקוצצי אילנות טובות.** למוכרן לעצים הכל תמיהים ומלעיזין עליהם ומתוך כך עין שולטת בהן וצעקת בני אדם: **ונותנין עיניהם בחלק יפה.** כשחולקים עם אחרים תמיד מקפידין ליטול חלק יפה: **מתורגמנין.** שעומדין לפני החכם בשבתות ושומעין מפיו ומשמיעין לרבים: **ומעות יתומין.** למחצית שכר: **ממדינת היס.** משלח ספינותיו תמיד במקום סכנה: **תכלת.** לציצית: **אינן רואין.** כדאמרן שאם יתעשרו לא יהו עסוקין: **ואם עוסקין לשמה.** להיות המצוה מצויה לצריכין לה: **רואין.** דהואיל ולשמה עושין לא יניחו בשביל עשרן:

תנו רבנן:

"המצפה לשכר אשתו וריחים - אינו רואה סימן ברכה לעולם."

"שכר אשתו" - מתקולתא.

"ריחייא" - אגרתא.

אבל עבדה ומזבנה - אישתבוחי משתבח בה קרא: **"סדין עשתה ותמכר"**²⁸⁸ (משלי לא, כד).

תנו רבנן:

"המשתכר בקנים, ובקנקנים - אינו רואה סימן ברכה לעולם."

מאי טעמא?

כיון דנפיש אפחזייהו - שלטא בהו עינא.

תנו רבנן:

"תגרי סימטא,

ומגדלי בהמה דקה,

וקוצצי אילנות טובות,

ונותנין עיניהו בחלק יפה - אינו רואה סימן ברכה לעולם."

מאי טעמא?

דתהו ביה אינשי.

תנו רבנן:

"ארבע פרוטות אין בהו סימן ברכה לעולם: שכר כותביו,

ושכר מתורגמניו,

ושכר יתומים,

ובמעות הבאות ממדינת היס."

בשלמא **"שכר מתורגמניו"** - משום דמיחזי כשכר שבת.

"מעות יתומים" - נמי, לאו בני מחילה נינהו.

"מעות הבאות ממדינת היס" - משום דלאו כל יומא מתרחש ניסא.

"שכר כותביו" - מאי טעמא?

אמר רבי יהושע בן לוי:

עשרים וארבע תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפלין ומזוזות שלא יתעשרו,

שאילמלי מתעשרים - אין כותבים.

תנו רבנן:

"כותבי ספרים ותפלין ומזוזות: הן,

ותגריהם,

ותגרי תגריהם,

וכל העוסקים במלאכת שמים,

לאיתווי מוכרי תכלת -

אינן רואים סימן ברכה לעולם.

ואם עוסקים לשמה - רואים."

²⁸⁸ סדין עשתה ותמכר וחגור נתנה למנעני

רס"י

מצור לצידון. יום השוק של צידון בע"ש והם מחמירים על עצמן שלא להיבטל מצרכי שבת:

הוה אפשר להו. להמנע מן השוק שעשירים היו:

מארוזא. אורז:

דסרכי מילתא. של קולא ומזולזלין יותר:

הנך אינשי נמי. כיון דלא גמרי:

סרכי מילתא. קושיא היא דאתו לאימנועי מחלה אף מדגן:

המפריש מן האורז על הדגן אוכל טבלים דלא חל השם על האורז ולא ניתקן הדגן

והמפריש מן הדגן על האורז מאכיל טבל לכהן שאין השם

חל על הדגן בשביל האורז שהרי אינו מחוייב ונמצא שאין זו

חלה אלא טבל:

4. נ, ב - נא, א

בני ביישן נהוג דלא הוו אזלי מצור לצידון במעלי שבטא.
אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן.

אמרו לו: אבהתין - אפשר להו,
אנן - לא אפשר לן.

אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם,

שנאמר: "שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך" (משלי א, ח).

בני חוזאי נהגי דמפרשי חלה מארוזא,

אתו ואמרו ליה לרב יוסף.

אמר להו: ניכלה זר באפייהו.

איתיביה אביי:

נא, א "דבררים המותרים ואחרים נהגו בזה איסור - אי אתה רשאי להתירן בפניהם!"

אמר לו:

ולאו מי איתמר עליה:

אמר רב חסדא: בכותאי!

כותאי מאי טעמא? משום דמסרכי מילתא,

הנך אינשי נמי סרכי מילתא!

אלא אמר רב אשי:

חזינן אי רובן אורז אכלי - לא ניכליה זר באפייהו,

דילמא משתכחא תורת חלה מינייהו,

ואי רובן דגן אכלי - ניכלה זר באפייהו,

דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור, ומן הפטור על החיוב.

5. נא, א

רש"י

רוחצין שני אחים כאחד. ואין כאן משום פריצות דנימא מתוך שמצוין יחד ועכשיו רואין ערומים זה את זה נותנין עין איש באחיו למשכב זכור :
ואין רוחצין כו'. כלומר אין נוהגים שני אחים לרוחץ כאחד :
בכבול. מקום :
קורדקיסין. אשקפונייש { **אישקפיני"ש:** נעליים קלות } רחבים ולא חיישינן דילמא משתלפי ואתי לאייתוינהו ארבע אמות ואין דרך בני בירי לצאת בקורדקיסין שהן נוהגין בהן איסור :
ספסלי נכרים. שהן מוכרין בהן סחורה ולא חיישינן לחשדא :
ככותאי דמי. דכיון דלא גמירי ולא מקום תורה הוא סרכי מילתא :
מאביו וחמיו. מתוך שרואהו ונזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן בחמיו נותן לבו שיצתה אשתו מכאן וכן בבעל אחותו נמי איכא היראה :
משום כבוד אביו. שמשמשו במרחץ :
ואתו אינהו. בני כבול :
תלמיד לא ירחץ עם רבו. שצריך להתבייש מכבודו וממוראו :
ואם היה רבו צריך לו. שישמשנו במרחץ :

גופא:

"דְּבָרִים הַמוֹתְרִים וְאַחֲרֵים נִהְגוּ בְּהוּן אִיסוּר - אִי אַתָּה רָשָׁאי לְהַתִּירֵם בְּפִנְיֵהֶם".

אמר רב חסדא:
 בכותאי עסקינן.

וכולי עלמא לא?
 והתניא:

"רוחצים שני אחים כאחד,
 ואין רוחצים שני אחים בכבול.
 ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שרחצו שניהם כאחד בכבול,
 ולעזה עליהם כל המדינה,
 אמרו: מימינו לא ראינו כן.
 ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להם: מותרים אתם.

יוצאים בקורדקיסון בשבת ואין יוצאים בקורדקיסון בשבת בירי.
 ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שיצאו בקורדקיסון בשבת בבירי,
 ולעזה עליהם כל המדינה,
 אמרו: מימינו לא ראינו כן,
 ושמתום ונתנום לעבדיהם ולא רצו לומר להן מותרים אתם.

יושבים על ספסלי גוים בשבת.
 ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל שישב על ספסלי גוים בשבת בעכו,
 ולעזה עליו כל המדינה,
 אמרו: מימינו לא ראינו כן,
 נשמט על גבי קרקע ולא רצה לומר להם מותרים אתם!"

בני מדינת הים נמי,
 כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו - ככותים דמו.

בשלמא "ספסלי גוים" - משום דמחזי כמקח וממכר.
 "בקורדקיסון" נמי - דילמא משתלפין ואתי לאיתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים.
 אלא "רוחצין" מאי טעמא לא?

דתניא:

"עם הנל אדם רוחץ,
 חוץ: מאביו,
 וְחָמִיו,
 וְבַעַל אָמוֹ,
 וְבַעַל אַחוֹתּוֹ.

ורבי יהודה:

מתיר באביו, מפני כבוד אביו.
 והוא הדין לבעל אמו".

ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו.

תנא:

"תלמיד לא ירחץ עם רבו,
 ואם רבו צריך לו - מותר".

רס"י

6. נא, א-ב

אכל דאייתרא. חלב שבכפיפת הקיבה שהקיבה כפופה ועשויה כקשת ואותו חלב שבמקום היתר אוכלין בני ארץ ישראל ובני בבל נוהגין בו איסור:

שוינכו ככותאי. דאמרינן לעיל דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן ואוקמה רב חסדא בכותאי:

הני מילי מבבל לבבל. מעיר לעיר בבבל דכיון דלא כייפי להדדי אם ישנה מנהגן לעיניהן יש כאן מפני המחלוקת וכל שכן מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת:

אבל מארץ ישראל לבבל. אם ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת דאנן כייפינן לבני איי דאינהו סמיכי ובבבל לא סמיכי:

עבדינן כוותייהו. כלומר אם באין משם לכאן אין להם לשנות מנהגם אלא עושין כמקומן:

אפילו תימא מארץ ישראל לבבל. אל ישנה:

לא תאכל דאייתרא: ונטל ספיחי כרוב. בשביעית לאחר זמן הביעור:
כדי. ראוי:

בפני אכול. בפני אתה יכול לסמוך עלי הואיל וראיתי את ריש שאכל והיינו פלוגתא דידיה אדידיה דלעיל אמר לא תאכל אפי' בפני והכא קאמר דאע"ג דלאו בר סמכא הוא ולא מגמריה ומסבריה קא שרי ליה סמכינן עליה מיהא בפניו משום דחזיא לגברא רבה דאכיל:

כי אתא רבה בר בר חנה אכל חלב דאייתרא עול לגביה רב עזרא סבא ורבה בריה דרב הונא, כיון דחזינהו פסייה מינייהו. אתו ואמרו ליה לאביי. אמר להו: שווינכו ככותאי.

ורבה בר בר חנה לית ליה הא דתנן:

"נותנים עליו חומרי המקום שיצא משם, וחומרי המקום שהלך לשם"!

אמר אביי:

הני מילי מבבל לבבל, או מארץ ישראל לארץ ישראל, אי נמי, מבבל לארץ ישראל, אבל מארץ ישראל לבבל - לא. כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו.

רב אשי אמר:

אפילו תימא מארץ ישראל לבבל, הני מילי היכא דאין דעתו לחזור, ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה.

אמר ליה רבה בר בר חנה לבריה:

בני, לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני.

אני שראיתי את רבי יוחנן שאכל,

כדי הוא רבי יוחנן לסמוך עליו בפניו, ושלא בפניו.

אתה לא ראית אותו - לא תאכל בין בפני, בין שלא בפני.

ופליגא דידיה אדידיה,

דאמר רבה בר בר חנה: סח לי רבי יוחנן בן אלעזר:

פעם אחת נכנסתי אחר רבי שמעון בן רבי יוסי בן לקוניא לגינה ונטל ספיחי כרוב,

ואכל ונתן לי,

ואמר לי: בני, בפני - אכול,

שלא בפני - לא תאכל.

אני שראיתי את רבי שמעון בן יוחי שאכל,

כדי הוא רבי שמעון בן יוחי לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו.

אתה בפני אכול,

שלא בפני - לא תאכל.

נא, ב

רש"י

7. נא, ב

כל הספיחין אסורין. בשביעי
מזמן הביעור ואילך:

חוץ מספיחי כרוב. עלין
היוצאין מקלח הכרוב:

שאין כיוצא בהן בירק השדה.
משרשין הן גדילין והרי הן
כאילן שמוסיף ענפים על ענפים
ולא בכלל שאר ספיחים ניהו
וכל שאר ספיחים מזרע הנחבט
ונופל לארץ הוא אבל ספיחי
כרוב אינו כן אלא עליו גדילין
בענפים ולא אסרי תורה אלא
ספיחים מעין זריעה כדכתיב הן
לא זרע וגוי כך שמעתי וקשיא
לי חדא דכי האי גוונא לא קרי
ספיחים אלא הגדילים מזרע
הנחבט ונופל לארץ קודם
לקיטה ועוד אילנות בשביעית
מי לא נהגא בהן נמי קדושה
ונראה בעיני דטעמא משום
דכרוב אינו כלה לחיה כל ימות
החורף וגימגום:

א"ר עקיבא. למה נאמר ולא
נאסוף מאחר שאין אנו זורעין
מה יאספו לימד על הספיחים
שאסורין וה"ק הן לא נזרע
והגדילין מאיליהן לא נאסוף:

גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחין
דעלמא. דאע"ג דאין ביעור
לכרוב דהא מתקיים כל ימות
הגשמים ספיחין דידיה אסורין
דלא לימא טעמא משום דאין
בספיחי איסור שביעית ואתו
למישרי שאר ספיחים:

מאי רבי שמעון?

דתניא:

"רבי שמעון אומר:

כל הספיחים - אסורין,

חוץ: מספיחי כרוב,

שאין כיוצא בהם בירק השדה.

וחכמים אומרים:

כל הספיחין - אסורים."

ומעירים:

ותרוייהו אליבא דרבי עקיבא.

דתניא:

"הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו" ²⁸⁹ (ויקרא כה, כ) !?

אמר רבי עקיבא:

וכי מאחר שאין זורעין מהיבא אוספין?

מבאן לספיחין שהם אסורין."

במאי קא מיפלגי?

רבנן סברי: גזרינן על ספיחי כרוב אטו שאר ספיחי דעלמא.
ורבי שמעון סבר: לא גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחי דעלמא.

²⁸⁹ וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו

רפ"י

8. נא, ב

ארישא. ואל ישנה דמתניי ארישא קאי ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין: **רבא אמר לעולם אסיפא.** והכי משמע מתניי או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד דהא דקי"ל בעלמא אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת:

דמאי אמרת. הרואה אותו בטל יאמר זה אומר שהמלאכה אסורה וחלוק על כולנו לא יאמר הכי אלא יאמר מלאכה אין לו שהרי כמה בטלנין יש בשוק כל ימות השנה:

"ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין, או ממקום שאין עושין למקום שעושין - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת."

בשלמא: "ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין" - נותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם, ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ולא ליעבד. אלא "ממקום שאין עושין למקום שעושין" - אל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעבד? היא אמרת: "נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם!"

אמר אביי:

ארישא.

רבא אמר:

לעולם אסיפא,

והכי קאמר: אין בזו מפני שינוי המחלוקת,

מאי קא אמרת הרואה אומר: מלאכה אסורה?!

מימר אמרי: כמה בטלני הוי בשוקא.

9. נא, ב - נב, א

רש"י

ביישוב לא עבדנא. מלאכה ביום טוב שני הואיל ונהגו בו איסור לא תשנה לעיניהם את המנהג:
דעדיפא מינה. החמורה ממנה:
עבדי ליה. עשיתי לו:
מימנו אנגדא דבר בי רב. תלמיד שסרח היו נמנין להלקותו ולא לנדותו משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה:

אמר ליה רב ספרא לרבי אבא:
 כגון אנו דידעינן בקביעא דירחא,
נב, א ביישוב - לא עבדנא,
 מפני שינוי המחלוקת.
 במדבר - מאי?

אמר ליה:
 הכי אמר רב אמי:
 ביישוב - אסור,
 במדבר - מותר.

רב נתן בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת.
 שמתיה רב יוסף.

אמר ליה אבוי:
 ולנגדיה מר נגידי!

אמר ליה:
 עדיפא עבדי ליה,
 דבמערכא מימנו אנגדא דבר בי רב, ולא מימנו אשמתא.

איכא דאמרי:

נגדיה רב יוסף.

אמר ליה אבוי:
 נשמתיה מר דרב ושמואל דאמרי תרווייהו:
 מנדים על שני ימים טובים של גליות!

אמר ליה:
 הני מילי איניש דעלמא,
 הקא צורבא מדרבנן הוא,
 דטבא ליה עבדי,
 דבמערכא מימנו אנגדתא דבר בי רב ולא מימנו אשמתא.

10. נב, א-ב

"כִּי־יֵצֵא בּוֹ הַמּוֹלֵד פִּירוֹת שְׁבִיעִית מִמְּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמִקְוֵם שְׁלֹא כָּלוּ, אוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁכָּלוּ - חַיִּיב לְבַעַר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה'."

וְלִית לִיהַּ לְרַבִּי יְהוּדָה הָא דְתַנְּנָן: "וְנִתְּנִין עֲלֵיוֹ חוּמְרֵי הַמְּקוֹם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם וְחוּמְרֵי הַמְּקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם"!

אָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרִיהַּ דְּרַב אִידִי:

מִילְתָּא אַחֲרֵיתֵי קְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה,

וְהָכִי קְאָמַר: אוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שְׁלֹא כָּלוּ,

וְשָׁמַע שֶׁכָּלוּ בְּמִקְוֵמוֹ - חַיִּיב לְבַעַר,

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מֵהִיכָא דְאֵייתִינְהוּ, וְהָא לֹא כָּלוּ לְהוּ.

לְמִימְרָא: דְּרַבִּי יְהוּדָה לְקוּלָּא,

וְהָאִמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֶלָּא לְחוּמְרָא!

אֶלָּא אֵיפּוֹךְ - אֵינוֹ חַיִּיב לְבַעַר,

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מֵהִיכָא דְאֵייתִינְהוּ וְהָא כָּלוּ לְהוּ.

אֲבִי אָמַר:

לְעוֹלָם כְּדִקְתָּנִי,

וְהָכִי קְאָמַר: אוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁכָּלוּ,

וְהַחֲזִירֵן לְמִקְוֵמוֹ, וְעַדִּין לֹא כָּלוּ - אֵינוֹ חַיִּיב לְבַעַר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מֵהִיכָא דְאֵייתִינְהוּ, וְהָא כָּלוּ לְהוּ.

מִתְקִיף לֵה רַב אִשִּׁי לְרַבִּי יְהוּדָה:

אֲטוֹ אֲגַבָּא דְחִמְרָא קְלִטִּינְהוּ?!

אֶלָּא אָמַר רַב אִשִּׁי:

כְּפִלּוּגְתָא דְהַנִּי תְנָא,

דְתַנְּנָן:

"הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁין בְּחֻבֵּית אַחַת:

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר:

אוֹכְלִין עַל הָרֵאשׁוֹן.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

אֵף עַל הָאֲחֵרוֹן.

רַבִּין גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

כָּל שֶׁכָּלָה מֵינוֹ מִן הַשָּׂדֶה - יַבְעַר מֵינוֹ מִן הַחֻבֵּית,

וְהִלְכָה בְּדַבְרֵיו" (שְׁבִיעִית ט, ה).

רַבִּינָא אָמַר:

כְּפִלּוּגְתָא דְהַנִּי תְנָא,

דְתַנְּנָא²⁹⁰:

"אוֹכְלִין בְּתַמְרֵין עַד שִׁכְלָה הָאֲחֵרוֹן שְׁבָצוּעַר.

רַבִּין שַׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

אוֹכְלִין - עַל שֵׁל בֵּין הַכִּיפִין.

וְאִין אוֹכְלִים - עַל בֵּין הַשִּׁיצִין".

נב,

רפ"י

וְלִית לִיהַּ לְר' יְהוּדָה כּוֹ'. דַּמְשַׁמַּע שִׁיכּוֹל לומר לוֹ בֶּן מִקְוֵם שֶׁלֹּא כָּלוּ לִבְנֵי מִקְוֵם שֶׁכָּלוּ צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מִמְּקוֹם שֶׁהָבֵאתִי וְתִמְצָא שֶׁלֹּא כָּלוּ שֵׁם לְחִיָּה וְאִכּוֹל מֵאוֹתָן שֶׁתִּבְיָא וְאוֹתָהּ שֶׁלָּךְ שִׁישׁ לָךְ בְּבֵית אֲסוּרִין וְטַעַמָּא מִשּׁוּם דְּגַדְלוֹ כַּאֲן וּבִזְהָ הַמְּקוֹם כָּלוּ אֲבַל אֲנִי הָבֵאתִי אֶת שְׁלִי מִמְּקוֹם הֵיטֵר וְאִין כַּאֲן מַחְלוּקֵת וְלִית לִיהַּ לְר' יְהוּדָה דְאֲסוּר מִשּׁוּם חוּמְרֵי מִקְוֵם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם וְאִפִּילוּ שֵׁם מַחְלוּקֵת דֵּהָא מִמְּקוֹם שֶׁאִין עוֹשִׂין לְמִקְוֵם שְׁעוֹשִׂין דְטַעַמָּא לֹאוּ מִשּׁוּם מַחְלוּקֵת הוּא וְאֲסוּרִין לִיהַּ מִשּׁוּם חוּמְרֵי מִקְוֵם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם:

הַכִּי גְרַסִּין מִלְתָּא אַחֲרֵיתֵי קְאָמַר. אוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁלֹּא כָּלוּ וְשָׁמַע שֶׁכָּלוּ בְּמִקְוֵמוֹ חַיִּיב לְבַעַר וְר' יְהוּדָה אוֹמֵר צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מֵהִיכָא דְאֵייתִינְהוּ וְהָא לֹא כָּלוּ:

מִלְתָּא אַחֲרֵיתֵי קְאָמַר. תַּנָּא קַמָּא:

וְשָׁמַע שֶׁכָּלוּ בְּמִקְוֵמוֹ חַיִּיב לְבַעַר. וְאֵעִיג דְאִין כַּאֲן חוּמְרֵי מִקְוֵם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם שְׁבַעֲשָׁה עֲדִין לֹא הִיוּ נוֹהֲגִין בְּהוּן חוּמְרָא:

וְיְהוּדָה אוֹמֵר צֵא. יְכֹל זֶה לומר לבני מקומו שיצא משם איני משנה ממנהגכם דהא הולכתים למקום שלא כלו

וצא והבא לך משם ותוכל למצוא הרבה:

לְחוּמְרָא אִמְרָה ר' יְהוּדָה. הַכִּי הוּוּ גַמִּיר לֵה ר"א מַרְבִּיָּה

דְּרַבִּי יְהוּדָה אִמַר לְחוּמְרָא:

אֲלֵא אֵיפּוֹךְ. תּוֹסַפְתָּ זֶה שֶׁהוֹסַפְנוּ עַל הַמְּשַׁנָּה וְאִימָא אוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁלֹּא כָּלוּ וְשָׁמַע שֶׁכָּלוּ בְּמִקְוֵמוֹ אֵינוֹ חַיִּיב לְבַעַר דְאִין כַּאֲן מִשּׁוּם חוּמְרֵי מִקְוֵם שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם שְׁכַשְׁהוּצִיאִם עַדִּין לֹא נִאֲסָרוּ ר' יְהוּדָה אוֹמֵר יֵשׁ כַּאֲן זִילּוּל מִקְוֵמוֹ דְאִמְרֵי לִיהַּ בְּנֵי מִקְוֵמוֹ הָרֵאשׁוֹן צֵא וְהָבֵא לָךְ מֵהִיכָא דְאֵייתִינְהוּ מִמְּקוֹם שֶׁהָבֵאתָם וְתִמְצָא שֶׁכָּבַר כָּלוּ:

לְעוֹלָם כְּדִקְתָּנִי. דֵּלֵא אֵיירֵי מִתְּנִיתִין בְּמִבְיָא מִמְּקוֹמוֹ לְמִקְוֵם הַשּׁוּה לֹא אֲלֵא לְמִקְוֵם שֶׁאִין שׁוּה לוֹ:

וְהַכִּי קְאָמַר. מִתְּנִיתִין הַמּוֹלֵד פִּירוֹת שְׁבִיעִית מִמְּקוֹם שֶׁכָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁלֹּא כָּלוּ אוֹ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁכָּלוּ חַיִּיב לְבַעַר הַחֲזִירֵן לְמִקְוֵמוֹ וְעַדִּין לֹא כָּלוּ אֵינוֹ חַיִּיב לְבַעַר וְרַבִּי יְהוּדָה מַחְמִיר דְאִמְרִין לִיהַּ צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מֵהִיכָא דְאֵייתִינְהוּ וְהָא כָּלוּ לְהוּ:

גַּבֵּא דְחִמְרָא קְלִטִּינְהוּ. גַּבּוּ שֶׁל חִמּוֹר שֶׁהִכְנִיסִין לְתוֹךְ אוֹתוֹ מִקְוֵם הַחִמּוֹר קִלְטָן בְּחוּמְרֵי אוֹתוֹ מִקְוֵם שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְהַחֲזִירֵן עוֹד הָא לֹא גַדְלוֹ שֵׁם וְאֵינוֹ אוֹכְלֵן שֵׁם:

הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים. שְׁלֹשָׁה מֵינֵי יֶרֶק בְּחֻבֵּית אַחַת שֶׁל חוּמְץ אוֹ שֶׁל צִיר כְּדִי לְהַתְּקִים:

אוֹכְלִין. מִשְׁלֶשֶׁת:

עַל הָרֵאשׁוֹן. עַל סַמְךְ הָרֵאשׁוֹן הַמְּמַהֵר לְהִיּוֹת כֹּלָה לְחִיָּה מִן הַשָּׂדֶה דְמַשְׁעָה שִׁיכְלָה אַחַד מֵהוּן מִן הַשָּׂדֶה שְׁלֹשֶׁת אֲסוּרִין דְּכַבְשִׁיָּהוּ מִשּׁוּי לְהוּ כַּחַד:

אֵף עַל הָאֲחֵרוֹן. עַל סַמְךְ מִין הַכֹּלָה אַחֲרוֹן וְאוֹכֵל מִשְׁלֶשֶׁת

וְאֵעִי"פ שֶׁמִּין הַשְּׁנַיִם כֹּלָה לְחִיָּה כִּבְר וְתַנָּא דְמַתְנִי וְר' יְהוּדָה בְּהַא פְּלִיגֵי דְתַנָּא קַמָּא סַבֵּר לֵה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּמִיקֵּל

וְהַכִּי מִישְׁתַּמְעָא לְמִילְתֵּיהּ מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא כָּלוּ לְמִקְוֵם שֶׁכָּלוּ כֹּלְן חַיִּיב לְבַעַר אֲבַל כָּלוּ מִקְצָתָן אוֹכֵל אֵף מִמִּין הַכֹּלָה כְּר' יְהוֹשֻׁעַ דְּאוֹכְלִין אֵף עַל הָאֲחֵרוֹן ר' יְהוּדָה אוֹמֵר צֵא וְהָבֵא

לָךְ אֵף אֶתָּה מֵאוֹתוֹ הַמִּין מִן הַשָּׂדֶה וְהִירֵי לֹא תִמְצָא בְּשָׂדֶה וְאֲסוּר כְּרַבֵּן גַּמְלִיאֵל:

אוֹכְלִין בְּתַמְרִים. בְּכָל אֶרֶץ יְהוּדָה עַד שִׁכְלָה דְקַל הָאֲחֵרוֹן שְׁבָצוּעַר שֶׁהִיא עֵיר הַתְּמָרִים וְתַנְּן לְקַמְנָן שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבַעֵינָן שֶׁאִין בְּנֵי יְהוּדָה אוֹכְלִין מִשְׁכָּלוּ בְּכָל אֶרֶץ יְהוּדָה

וְאֵעִי"פ שֶׁלֹּא כָּלוּ בְּגַלִּיל אֲבַל אוֹכְלִין הֵן בִּיהוּדָה וְאִפִּילוּ בְּמִקְוֵם שְׁכָלָה עַד שִׁכְלָה מִקְוֵם אַחֲרוֹן שְׁבָכֵל אֶרֶץ יְהוּדָה

לְפִי שְׁחִיָּה כְּשֶׁאֵינָה מוּצָאָת כַּאֲן הוֹלְכֵת לְמִקְוֵם אַחַר וְהִיא מִתְּפַרְנְסַת שֵׁם וְרַחֲמָנָא תֵּלֵה בֵּה כְּדִלְקַמְנָן:

אוֹכְלִין עַל שֵׁל בֵּין הַכִּיפִין. דְּרַךְ דְּקִלִּים לְהִיּוֹת בְּעִיקְרוֹן קוּצִים סַבִּיב וְהֵינּוּ יוֹצִים וּמִן הַדְּקֵל עֲצָמָן הֵן וְלַמְעַלָּה

עֲלִין שְׁלוֹ עֲשׂוּיִן כְּסִדְרוֹן כְּמִין כְּפוֹת תְּמָרִים וְכַשְׁהָרוּחַ מִנְּשֵׁב הַתְּמָרִים נוֹפְלִין וְנִשְׁאָרִין בְּאוֹתָן כִּיפִין וְלַמְטָה

בְּשִׁיצִין וְקָאִמַר רַבֵּן שַׁמְעוֹן דְּכָל זָמַן שְׁמַצוּיִין בְּכִיפִין אוֹכְלִין מֵאוֹתָן שְׁבָבִית אֲבַל אִין אוֹכְלִין מִן הַבֵּית עַל סַמְךְ

אוֹתָן שְׁבִישִׁצִין לְפִי שֶׁאִין חִיָּה יוֹכֵלָה לִיטְלוֹן מִפְּנֵי הַקּוּצִים וּמִתְּנִיתִין הַכִּי קְאָמַר תַּנָּא קַמָּא. כֹּלָה לְגַמְרֵי אֵף מִבֵּין

הַשִּׁיצִים חַיִּיב לְבַעַר אֲבַל כָּלוּ מִן הַכִּיפִין וְעַדִּין יֵשׁ בְּשִׁיצִין אֵינוֹ חַיִּיב לְבַעַר רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר צֵא וְהָבֵא לָךְ אֵף אֶתָּה מִמְּקוֹם הָרֵאשׁוֹן לִיטְלוֹן וְלֹא תִמְצָא וְלְחוּמְרָא אִמְרָה רַבִּי יְהוּדָה:

11. נב, ב

רש"י

שלש ארצות. בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין ביעור שאין זו סומכת על זו משכלו בה ואע"פ שלא כלו בחבירתה:

ושלש ארצות בכל אחת ואחת. שחלוקות במנהג קיום פירותיהן שפירותיהן כלות של זו קודם לזו ואעפ"כ עשינו כולן אחת לביעור כדמפרש ואזיל:

ולמה אמרו שלש ארצות. הואיל ושלש ארצות לכל אחת הרי כאן תשע ארצות למאי הילכתא אמרו שלש ארצות לביעור ותו לא:

שיהיו אוכלין בכל אחת. עשאום לשלש שבכל אחת כאילו הן אחת ואוכלין בכל אחת ואחת מהשלש החלוקות לביעור עד שיכלה האחרון שבשלש ארצותיה אוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצותיה וכן בעבר הירדן וכן בגליל:

מנא הני מילי. דאוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלש ארצות שבה אבל אין אוכלין ביהודה ע"י אותן שבגליל: **וגמירי.** מסורת מאבותינו:

דאין חיה שביהודה. מתרחקת כל כך לצאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה:

תנן התם:

"שלש ארצות לביעור: יהודה,

ועבר הירדן,

וגליל.

ושלש ארצות בכל אחת ואחת.

ולמה אמרו שלש ארצות לביעור?

שיהיו אוכלים בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה" (שביעית ט, ג).

מנא הני מילי?

אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא:

אמר קרא: **"ולבהמתך ולחיה אשר בארצך"**²⁹¹ (ויקרא כה, ז),

כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבהמה שבבית,

כלה לחיה אשר בשדה - כלה לבהמתך מן הבית.

וגמירי: דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל,

ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה.

²⁹¹ ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל

12. נב, ב

רס"י

מתבערין. כשתגיע עונת הביעור שכלו לחיה:
בכל מקום שהן. ולא מטרחינן ליה להחזירן לארץ לבערן שם:
משום שנאמר בארץ. לחיה אשר בארץ וזהו ביעורן שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה:
הא אפיקתיה. למעוטי דאין סומכין בני יהודה אלא על ארצם ולא על של גליל:
קרי ביה בארץ בארץ. אי הוה כתיב בארץ הוה שמעת מינה חדא מינייהו השתא דכתיב בארץ. דרוש בה תרתי:
אי נמי. אשר לדרשא:
לוי בהדיה. נתלו עמו בחבורה:
מיניה דר' אבהו. תלמידיו היו:
דקים ליה דאיהו דייק שמעתא מפומיה דרביה. כשהשמועה יוצאה מפיו רבו מדקדק ואומר לרבו לשנותה פעם שנייה ומבחין הימנו או הן או לאו:
כרחבה דפומבדיתא. שהיה מדקדק בשמועתו לדעת ממי קיבלה:
רבי יהודה. ספק שמעה מרב יהודה או מר' יהודה נשיאה דהוה נמי בההוא דרא:
סטיו כפול היה. איצטבאות סביב לו כפולות זו לפניו מזו סביב:
קרי רב יוסף עליה. דרב ספרא:

תנו רבנן:
"פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ - מתבערין בכל מקום שהן.
רבי שמעון בן אלעזר אומר:
יחזרו למקומן ויתבערו.
משום שנאמר: "בארץ" (ויקרא כה, ז).

הא אפיקתיה!

קרי ביה "בארץ" - "בארץ".

אי נמי,

מ"אשר בארץ".

רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ,
הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית,
לוי בהדיה רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא,
אמר להו: איקא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר או לא?
אמר ליה רב כהנא:
הכי אמר רבי אבהו: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.
אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא:
הכי אמר רבי אבהו: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.
אמר רב ספרא:
נקוט הא כללא דרב הונא בידך דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה,
כרחבה דפומבדיתא.

דאמר רחבה אמר רב יהודה:

הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפניו מסטיו.

קרי עליה רב יוסף: **"עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו"**²⁹³ (הושע ד, יב),
כל המיקל לו - מגיד לו.

²⁹² ולבהמתך ולחיה אשר בארץ תהיה כל תבואתה לאכל

²⁹³ עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כי רוח זנונים התעה וזנו מתחת אלהיהם

13. נב, ב - נג, א

רש"י

קץ כפנייתא דשביעית. דקל טעון כפניות והן תמרים קטנים שלא בשלו וקצץ הדקל לעצים והפסיד כפניות:

דנחת לפירא. פירי שנגמר אסור להפסידו:

מתחלי דערלה. שומר הגדל סביבות התמרים בקטן כעין פקס הגדל סביבות אגוזי יער הדקות:

אסירי. משום ערלה דלא הוּו כעץ אלא שם פירי עליהם הואיל דנעשו שומר לפירי:

ושומר פירי אימת הוי בכופרי. כשהן קטנות וכופרא הוא כפניות וכשגדילין הוא יבש ונופל אלמא כפניות קרויין פירי:

רב נחמן. דאמר פירי שלא נגמר קרוי פירי:

דאמר כר' יוסי. דאמר משנפל פרח הגפן ונראית צורת הענבים והיינו סמדר אסור משום ערלה מפני שהוא פירי ובלעז קורין אשפני"ר {אישפני"ר: פיתוח (הפרי) [השווה פירוש רש"י לשיר השירים ז יג. יכול להיות שהמילה הצרפתית מתייחסת לכל ההסבר שם, ולא למילה "סמדר" דוקא]}:

ופליגי רבנן עליה. במסכת ערלה דקתני רישא: העלין והלולבין ומי גפנים וסמדר מותרים משום ערלה ורבי אלעאי דעבד כרבנן:

בשאר אילנות. חוץ מגפן: אין קוצצין. לעצים מפני שמפסיד הפירי ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד:

משויצאו. תחילת העלין בימי ניסן:

משישרשו. משיראו בהן פנין שרשרות של חרובין: משיגרועו. משגדלו הענבים קצת ונקראו גירוע ולקמן מפרש שיעורו כפול הלבן:

משיניצו. משיגדיל הנץ עליהן והוא כעין מתחלי ודומה לו בברכות (דף לו:): הפטמה של רימון מצטרף והנץ שלו אינו מצטרף:

הוא בוסר. דאמר כל היכא דתנן או בוסר או גירוע כולהו חדא נינהו בוסר תנן בגיטין (דף לא). משעת כניסת המים לבוסר: **פול הלבן ס"ד.** הא בגפנים קיימא:

ומאן. תנא דשמעת ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי כדקתני משיגרועו דהיינו בוסר אבל סמדר לא רבנן היא וקתני דמודו בשאר אילנות הא דרב אסי הוא בוסר הוא גירוע נקט הכא משום דלא תימא גירוע היינו סמדר ורבי יוסי היא:

בדניסחני קץ. תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלין בו עולמית וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים ולעולם הן קטנות הלכך ר' אלעאי לא אפסיד מידי:

אוכל. מקום כרמים ואית דגרסי של אבל והוא אבל כרמים:

רבי אלעאי קץ כפנייתא דשביעית.

היכי עביד הכי?

(ויקרא כה, ו), "לאכלה"²⁹⁴ אמר רחמנא ולא להפסד!

וכי תימא: הני מילי היכא דנחית לפירא,

אבל היכא דלא נחית לפירא לא - והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

הני מתחלי דערלה אסירי,

הואיל ונעשו שומר לפירי!

ושומר לפירי אימת הוה?

בכופרי,

וקא קרי להו פירי!

רב נחמן דאמר כרבי יוסי.

דתנן:

"דבי יוסי אומר:

סמדר - אסור,

מפני שהוא פירי" (ערלה א, ז),

ופליגי רבנן עליה.

מתקיף לה רב שימי מנהרדעא:

ומי פליגי רבנן עליה דרבי יוסי בשאר אילנות?!

וקא תנן:

"מאימתי אין קוצצים את האילנות בשביעי?"

בית שמאי אומרים:

כל האילנות - משויצאו.

ובית הלל אומרים:

החרובין - משוישרשו,

והגפנים - משויגרועו,

והזיתים - משויניצו,

ושאר כל האילנות - משויצאו" (שביעית ד, י).

ואמר רב אסי:

הוא בוסר = הוא גירוע = הוא פול הלבן.

"פול הלבן" - סלקא דעתך?!

אלא אימא:

שיעורו כפול הלבן.

ומאן שמענת ליה דאמר: בוסר - אין, סמדר - לא?

רבנן,

וקתני: "שאר כל האילנות משויצאו"!

אלא רבי אלעאי בדניסחני קץ.

²⁹⁴ והוה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך

14. נג, א

רס"י

דליות. טריילייש {גפני-דליות} :
תקוע. מקום זיתים כדתנן
 במנחות (דף פה:) תקועה אלפא
 לשמן ומתוך שהשמן מצוי שם
 ורגילין בו מצויין חכמים בהן
 כדכתיב (שמואל ב יד) וישלח
 יואב תקועה וגו':
גוש חלב. נמי איכא זיתים
 טובא והוא בחלקו של אשר
 דכתיב ביה וטובל בשמן רגלו
 במנחות (שם):
כדי שיהא עני יוצא כו'. מותר
 לאכול מן הכנוסין עד שיכלו
 בשדה כל כך שיהא עני יוצא
 לבקש ואינו מוצא כו':
גרוגרות. תאנים יבשים:
פגי בית היני. תאנים של אותן
 מקום:
לא הזכרו. בבית המדרש
 להחשב פירי אלא למעשר:
אהיני. תמרים:
דטובינא. מקום ואתן פגים
 ואתן תמרים לעולם קטנים:
 ואמר רב ביבי גרסינן ולא
 תירוצא הוא:
תתי בתרייתא מחליף.
 בגרוגרות עד הפורים בתמרים
 עד חנוכה:

תנו רבנן:
"אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל.
אם יש מאוחרות מהן - אוכלים עליהם,
אוכלים בזיתים עד שיכלה אחרון שבתקוע.
רבי אליעזר אומר:
עד שיכלה אחרון של גוש חלב.
כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא: לא בנופו,
ולא בעיקרו רובע.
אוכלין בגרוגרות - עד שיכלו פגי בית היני.
אמר רבי יהודה:
לא הזכרו: "פגי בית היני" אלא לענין מעשר:
²⁹⁵**"פגי בית היני ואהיני דטובינא - חייבים במעשר".**
אוכלים בתמרים - עד שיכלה האחרון שבצוער.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:
אוכלין על של בין הכיפין,
ואין אוכלין על של בין השיצין".

ורמיה:
"אוכלין בענבים - עד הפסח,
בזיתים - עד העצרת,
בגרוגרות - עד החנוכה,
ובתמרים - עד הפורים".
ואמר רב ביבי:
רבי יוחנן תרתי בתרייתא מחליף!
 אידי ואידי - חד שיעורא הוא.

ואי בעית אימא:
 הא קתני בהדיא: **"אם יש מאוחרות מהן אוכלים עליהן".**

²⁹⁵ ע"פ התוספתא, הסוגיה המקבילה בעירובין כח, מסורת הש"ס, כתבי יד וראשונים. גירסת וילנא: דתנו

15. נג, א

רש"י

סימן להרים מילין. עפצין גלייש {עפצים} (גידולים טפיליים בעלה האלון) אבל שאר אילנות שבהרים אין יפין ונפקא מינה דלא מייטינן בכורים מינייהו כדלקמן :
דקלים. תמרים :
שקמה. אינה עושה פרי :
שפלה. ארץ מישור ולקמיה מפרש מאי נפקא מינה :
כשקמים אשר בשפלה. שמע מינה דרך שפלה לשקמים ומיהו לאו ראיה גמורה היא לידע דאם אין בה שקמים לא תהא קרויה שפלה בבכורים כתיב אשר תביא מארצך ודרשינן במנחות (דף פד:) נאמר כאן ארצך ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה וגוי מה להלן שבת ארץ דהא בשבחה הכתוב מדבר אף כאן שבת ארץ וילפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינין האמורין שם ואין מביאין אלא ממקום משובח ותמרים משבעת המינין הם דכתיב ודבש דהיינו דבש תמרים :
ולא מדקלין שבהרים. דאינן משובחין אלא דקלים של עמקים :
ולא מפירות. תבואת דגן שבעמקים שהמים לנין שם ותבואתן כמושה ומרקבת :
לנחל איתן. לעגלה ערופה צריך שיהו קנים גדילים בו ואי לא לא מיקרי נחל :
למקח וממכר. שפלה אני מוכר לך צריך שיהו בה שקמים :

תנא:

"דבן שמעון בן גמליאל אומר:

סימן להרים - מילין,

סימן לעמקים - דקלים,

סימן לנחלים - קנים,

סימן לשפלה - שקמה.

ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר,

שנאמר: "ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים,

ואת הארזים נתן פשקמים אשר בשפלה לרב" (מלכים א' י, כז).

"סימן להרים - מילין,

סימן לעמקים - דקלים".

נפקא מינה לבכורים.

דתנן:

"אין מביאים בכורים - אלא משבעת המינים,

לא - מדקלים שבהרים,

לא - מפירות שבעמקים" (ביכורים א, ג).

"סימן לנחלים - קנים".

נפקא מינה לנחל איתן.

"סימן לשפלה שקמה".

נפקא מינה למקח וממכר.

השתא דאתית להכי כוליהו נמי למקח וממכר.

16. נג, א-ב

רס"י

משנה

מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים - מוכרין,
מקום שלא נהגו למכור - אין מוכרין.
בכל מקום אין מוכרין להם: בהמה גסה
עגלים וסוּיִיחִים,
שְׁלָמִים וּשְׁבוּרִים.
רבי יהודה מתיר בשבורה.
בן בתירא מתיר בסוס.
מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים - אוכלין,
מקום שנהגו שלא לאכול - אין אוכלין.

גמרא

אמר רב יהודה אמר רב:
אסור לו לאדם שיאמר: "בשר זה לפסח הוא",
מפני שנהגה כמקדיש בהמתו,
ואוכל קדשים בחוץ.

אמר רב פפא:

דוקא - בשור,
אבל חייטי - לא,

דמינטר לפסחא קאמר.

ובשר לא?!

מיתבי:

"אמר רבי יוסי:

תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי, לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים.
שלחו לו: אילמלא תודוס אתה גזרנו עליך נדוי,
שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ".

"קדשים" - סלקא דעתך?!

אלא אימא: ^קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ.
מקולם - אין,
שאין מקולם - לא!

נגב

אמרי: מקולם - לא שנא אמר,

לא שנא לא אמר.

שאינו מקולם - פירש - אין

לא פירש - לא.

רב אחא מתני לה להא מתניתא - פרבי שמעון.

מתקיף לה רב ששת:

בשלמא למאן דתני לה פרבי יוסי - ניחא,

אלא למאן דמתני פרבי שמעון - מי ניחא?!

והתנן:

"רבי שמעון פוטר,

לא התנדב בדרך המתנדבים" (מנחות קג.),

אמר ליה רבינא לרב אשי:

מתני'

מקום שנהגו שלא למכור.
דהחמירו על עצמן דילמא אתי
למכור גסה:

ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה
גסה. דגזור ביה רבנן משום שאלה
ומשום שכירות ומשום נסיוני
במסכת ע"ז (דף טו.) וישראל
מצווה על שביתת בהמתו בשבת:
עגלים וסוּיִיחִים. קטנים ואף על גב
דלאו בני מלאכה נינהו מיחלפי
במכירת גדולים ושבורים מיחלפי
במכירת שלמים בשבורה. דלא
משהי לה ושחטו לה הלכך לא חזי
ליה ישראל גבי נכרי ולא אתי
למישריה מכירה אחריתי:

בן בתירא מתיר בסוס. לפי
שמלאכתו לרכיבה ונסיוני דידיה
ליכא למיגזר בהן דאין בה אלא
משום שבות דאין רוכבין על גבי
בהמה גבי שבות תנן לה במסכת
ביצה (דף לו.):

שלא לאכול. דמיחזי כאוכל פסח
בחוץ:

גמ'

בשר זה. ואפילו שחטה כבר:

אבל חיטי. לא דמו מידי לקדשים
וכי קאמר חיטין אלו לפסח.
דמנטר לפסח קאמר אצניעו לפסח
לאוכלם ולא אמרינן מיחזי כמאן
דאמר למוכרן ולקנות פסח
בדמיהן:

ה"ג אמר רבי יוסי תודוס איש
רומי. ישראל חשוב שהיה ברומי:
מקולסין. צלויין ראשו על כרעיו
ועל קרבו כצלויית הפסח דתניא
בכיצד צולין (לקמן עד.) רבי
עקיבא קוריהו מקולס לפי שתולה
כרעיו חוצה לו בצדו כנושא כלי
זיינו בצדו כובע נחושת בגלית
(שמואל א יז) תרגומו קולסא
דנחושא:

אלמלא תודוס אתה. אדם חשוב:

קרוב להאכיל. דומה לקדשים:

שאינו מקולס לא. וקשיא לרב
דאמר בשר גרידא מיחלף בפסח:
ומשני מקולס אע"ג דלא אמר
בשר זה לפסח ולא מזכיר עליו את
השם אסור אבל שאינו מקולס
אמר הרי בשר זה לפסח אסור
משום דנראה כקורא שם:

רב אחא מתני לה להא מתני'.
דתודוס:

כר' שמעון. אמר רבי שמעון
תודוס איש רומי כו':

רבי שמעון פוטר. באומר הרי עלי
מנחה מן השעורים דתנן במנחות
מביא מן החיטין דכיון דאמר הרי
עלי מנחה תפוס לשון ראשון
ומנחה אינה באה מן השעורין
נדבה הלכך יביא מן החיטין ורבי
שמעון פוטר דאמר אף בגמר דבריו
אדם נתפס ונדבק ודעתו לכל מה
שמוציא בפיו ולמנחת שעורין
נתכוין וסבור שאדם יכול להתנדב
ולהביא כן ולפיכך אין בדבריו
כלום והאי מאכיל גדי מקולס נמי
מאי קרוב לקדשים בחוץ איכא
הלא מחיים לא קרא עליו שם
פסח ואפילו היה קורא לו שם
בשעת צלייה שלא כדרך
המקדישין הוא ואין השם חל
עליו:

רש"י

ר' שמעון. דפטר באומר מנחה מן השעורים ולא חייביה משום תפוס לשון ראשון בשטת ר' יוסי אמרה דאמר במסכת תמורה (דף כה:): אף בגמר דבריו אדם נדבק ונתפס כלומר תופס הוא את גמר דבריו דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר"מ דאמר תפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר אם לכך נתכוין תחלה הואיל ולא הוה אפשר ליה להוציא שני שמות כאחד ועל כרחו הוציא זה אחר זה דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים:

מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי. בתפישת גמר דברים:

ר' יוסי סבר לה כר' שמעון. במתנדב שלא כדרך המתנדבים דלא אמר כלום וההיא דתודוס לא מתוקמא כר' יוסי:

ה"ג לא ר"ש סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון. והכי פירושא לא היא כדאמרת אלא רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי דאף בגמר דבריו נתפש דעת האדם והוה ליה מתנדב שלא כדרך מתנדבין ורבי שמעון סבר הואיל ושלם כהוגן התנדב אין בדבריו כלום אבל רבי יוסי לא סבר כרבי שמעון במתנדב שלא כדרך המתנדבין דלא אמר כלום אלא חיובי מחייב ליה להביא מנחת חיטין ולא משום תפוש לשון ראשון אלא משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה וגבי גדי מקולס נמי אע"ג דשלא כדרך המקדישין הוא הוה ליה קרוב להאכיל קדשים בחוץ דאי הוה אמר עליה הרי זה לפסח אמרי לדמי פסח קאמר:

ומאן דמתני לה כרבי יוסי - מי ניהא?!

והא אמר רבא:

רבי שמעון - בשיטת רבי יוסי אמרה,

דאמר: אף בגמר דבריו - אדם נתפס.

מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כרבי יוסי,

רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון!

לא, רבי שמעון סבר לה כרבי יוסי,

ולא, רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון.

17. נגב

רש"י

גברא רבה הוה. ומפני כבודו לא גזרו עליו נדוי: או בעל אגרופין. ומפני היראה: ועוד זו דרש. אלמא גברא רבה הוה: מה ראו. שלא דרשו וחי בהן ולא שימות בהן: מטיל מלאי. נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: בצל החכמה. במחיצת החכמה יכנס זה שהנחהו מנכסיו:

[אילמלא תודוס אתה גזרנו עליך נדוי].

איבעיא להו: תודוס איש רומי - גברא רבה הוה, או: בעל אגרופים הוה?

תא שמע:

"עוד זו דרש תודוס איש רומי:

מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמם על קדושת השם לכבשן האש? נשאו קל וחומר בעצמן מצפודעים. ומה צפודעים שאין מצוים על קדושת השם - בתיב בהו: "ובאו בביתך ... ובתנוריך ובמשארותיך"²⁹⁶ (שמות ז, כח), אימתי משארות מצויות אצל תנור? הוי אומר בשעה שהתנור חם. אנו שמצוים על קדושת השם - על אחת כמה וכמה".

רבי יוסי ברבי אבין אמר: מטיל מלאי לכים של תלמידי חכמים היה.

דאמר רבי יוחנן:

כל המטיל מלאי לכים של תלמידי חכמים - זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר "מי בצל החכמה בצל הכסף"²⁹⁷ (קהלת ז, יב).

²⁹⁶ ושרץ הוא צפודעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנוריך ובמשארותיך
²⁹⁷ מי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה

רש"י

18. נג, ב

מתני'

מקום שנהגו להדליק את הנר.
בגמרא מפרש טעמא:

גמ'

בין שאמרו להדליק. אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפריש עצמו ממשכבי אשה האומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאוה לה:

משנה

מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יום הנפירים - מדליקין.
מקום שנהגו שלא להדליק - אין מדליקין.

ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
ובמבואות האפלים,
ועל גבי החולים.

גמרא

תנא:

"בין שאמרו להדליק,
ובין שאמרו שלא להדליק - שניהו לדבר אחד נתכוונו".

אמר רב יהושע:

דרש רבא: "ועמך כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ"²⁹⁸ (ישעיה ס, כא),
בין שאמרו להדליק,
ובין שאמרו שלא להדליק שניהם - לא נתכוונו אלא לדבר אחד.

²⁹⁸ ועמך כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר

19. נג, ב - נד, א

רפ"י

יישר. שפיר קאמרת וכן אי"ר יוחנן ולא גרסינן יישר : **חזאי דאמרינו כו'**. אמת הדבר ששמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דר' יוחנן הכי : **הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות**. נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במוצאי יוה"כ מברכין עליו הואיל ודבר חדש הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו : **אנא אהא אמרי להו**. משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במוצאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו : **עדא תהא**. זאת תהיה בזו אני מודה שאמרה ר' יוחנן : **זה עולא**. שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות וחזא ביה בישות וסתם דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך : **ואיש תבונה ידלנה**. הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו : **ואינהו כמאן סברוה**. עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא : **עמא דבר**. נוהג : **באור ששבת**. שהיה בשבת שדלק היום ומכל מקום ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מערב יום הכפורים מברכין אף במוצאי יום הכפורים דההיא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנה מן האור היום : **באור היוצא מהעצים**. דנברא עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יוה"כ אלא במוצאי שבת שאף הוא תחילת בריית אור :

אמר רב יהודה אמר שמואל : אין מברכין על הנר אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא.

אמר ליה ההוא סבא ואיתימא רבה בר בר חנה : יישר.

וכן אמר רבי יוחנן.

עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה, אמר ליה רבי אבא לעולא :

ודאי דאמרינו משמיה דרבי יוחנן :

אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת, הואיל ותחלת ברייתו הוא ?

הדר עולא, חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות.

אמר ליה : אנא לאו אהא אמרי,

אלא אהא אמרי :

תני תנא קמיה דרבי יוחנן :

"רבי שמעון בן אלעזר אומר :

יום הכפורים שחל להיות בשבת - אף במקום שאמרו שלא להדליק, מדליקין מפני כבוד השבת".

ועני רבי יוחנן בתריה : וחכמים אוסרים.

אמר ליה : עדה תהא.

נד, א

קרי עליה רב יוסף : "מים עמקים עצה בלב איש" ואיש תבונה ידלנה" (משלי כ, ה). "מים עמקים עצה בלב איש" - זה עולא, "ואיש תבונה ידלנה" - זה רבה בר בר חנה.

ואינהו כמאן סברוה ?

כי הא דאמר רבי גנימין בר יפת אמר רבי יוחנן :

מברכין על האור : בין במוצאי שבת,

בין במוצאי יום הכפורים.

וכן עמא דבר.

מיתיבי :

"אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת,

הואיל ותחלת ברייתו הוא,

וכיון שרואה - מברך מיד.

רבי יהודה אומר :

סודרן על הכוס".

ואמר רבי יוחנן :

הלכה פרבי יהודה !

לא קשיא :

כאן - באור ששבת,

וכאן - באור היוצא מן העצים והאבנים.

תני חדא :

"אור היוצא מן העצים ומן האבנים - מברכין עליו".

רש"י

רבי מפזרן. רבי כשראה אור מברך עליו מיד וכשמביאין לו בשמים לסוף שעה מברך עליהן: **מכנסן.** על הכוס כמו שאנו עושין:

באר. בארה של מרים סלע שיצאו ממנו המים על ידי משה ועגול כמין כברה היה ומתגלגל עמהן כל מקום שהולכין:

כתב. קריאת שם האותיות:

המכתב. חקיקתן וצורתן כך שמעתי ולי נראה כתב זו היא חקיקת צורתן והמכתב הוא עט וחרט שנכתב בו חקיקת הלוחות כי היא דקדושין (דף כא): מניין רבות הסול והסירה והמכתב ונראין דברי דקרייה לא קרי ליה כתב:

ומערה שעמד בו משה. ושמתיך בנקרת הצור עד עברי (שמות לג) וכן באליהו וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילך שם (מלכים א יט):

לבלוע את הרשעים. עדת קרח:

והפרד. אין כל חדש תחת השמש ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים:

האיל. של אברהם:

השמיר. כמין תולעת היה ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק ובו בנה שלמה את הבית במסכת גיטין (דף סח.):

הצבת. טנליי"ש של ברזל:

צבתא. שעושין עכשו הנפחים:

בצבתא מתעבדי. על ידי צבת אחרת היא עשויה שאוחזה בצבת ומכה בקורנס עד שנעשית וצבתא קמייטא מאן עבדא:

הא לאי. באמת על כרחך בריה בידי שמים היא:

יעשנה בדפוס. על ידי יציקה כמו שיוצקין כלי כסף וכלי נחשת:

ויקבענה כיון. כולה כאחד מהר:

ותני חדא: **"אין מברכין עליו!"**

לא קשיא: **כאן - במוצאי שבת, כאן - במוצאי יום הכפורים.**

רבי - מפזרן, רבי חייא - מכנסן.

אמר רבי יצחק בר אבדימי: אף על פי שרבי מפזרן - חוזר וסודרן על הכוס, כדי להוציא בניו ובני ביתו.

ואור - במוצאי שבת איברי?! **והא תניא:**

"עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, אלו הן: באר,

והמון,

וקשת,

כתב,

ומכתב,

והלוחות,

וקברו של משה,

ומערה שעמד בו משה ואליהו,

פתיחת פי האתון,

ופתיחת פי האדן לבלוע את הרשעים.

רבי נחמיה אומר משום אביו:

אף: **האור,**

והפרד.

רבי יאשיה אומר משום אביו:

אף: **האיל,**

והשמיר.

רבי יהודה אומר:

אף **הצבת.**

הוא היה אומר: **צבתא בצבתא מתעבדא,**

וצבתא קמייטא - מאן עבד?

הא לאי - בריה בידי שמים היא.

אמר ליה: אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון.

הא לאי - בריה בידי אדם היא!"

לא קשיא:

הא - באור דידן,

הא - באור דגיהנם.

אור דידן" - במוצאי שבת,

אור דגיהנם - בערב שבת.

רס"י

ראשית דרכו. קודם לשאר דרכים והא דאמרן לעיל הכתב בערב שבת בכתבן של לוחות וזו היתה כתובה מתחילה באש שחורה על גבי לבנה:
בטרם הרים יולדו. בראת מדת תשובה:
תשב אנוש עד זכא. עד ידכא לבבו לפניך:
מקדם. מוקדם לעולם:
מאתמול. קודם לעולם:
תפתה. שכל המתפתה ביצרו נופל שם:
מרום מראשון. מרום הוא בערבות מראשון מקודם העולם וכן מקום מקדשנו נברא מראשון:
חללה. חלל של גיהנם קודם בריית העולם ותירוצא הוא:
אין לו כבייה עולמית. שהוא אור של גיהנם:
חזר וכללו. לקרותו טוב לפי שהרשעים נידונים בו:
אלא. ודאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת והא דתניא לעיל אור בערב שבת באור דידן ודתניא ברישא במו"ש לא תיקשי כאן במחשבה כאן ביצירה בערב שבת עלה במחשבה ליבראות ולא נברא עד מוצאי שבת:

ואור דגיהנם בערב שבת איברי?!
 והא תניא:

"שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגו' עדו, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח".

"תורה" - דבתיב: "ה' קנני ראשית דרכו"²⁹⁹ (משלי ח, כב).

"תשובה" - דבתיב: "בטרם הרים ילדו"³⁰⁰ (תהילים צ, ב),

ובתיב: "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם" (תהילים צ, ג).

"או עדו" - דבתיב: "ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם"³⁰¹ (בראשית ב, ח).

"גיהנם" - דבתיב: "מי ערוף מאתמול תפתה"³⁰² (ישעיהו ל, ג).

"כסא הכבוד ובית המקדש" - דבתיב: "כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו"³⁰³ (ירמיהו יז, יב).

"שמו של משיח" - דבתיב: "יהי שמו לעולם לפני שמש יגון שמו"³⁰⁴ (תהילים עב, ז)!

אמרי: חללה - הוא דנברא קודם שנברא העולם, ואור דידיה - בערב שבת איברי.

ואור דידיה בערב שבת איברי?!
 והתניא:

"רבי יוסי אומר:

אור שנברא הקדוש ברוך הוא בשני בשבת - אין לו כבייה לעולם, שנאמר: "ויצאו וראו בפקדי האנשים הפשעים בי, מי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה"³⁰⁵ (ישעיה סו, כד).

ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא:

מפני מה לא נאמר: "כי טוב" בשני בשבת?

מפני שנברא בו אור של גיהנם.

ואמר רבי אלעזר:

אף על פי שלא נאמר בו: "כי טוב" חזר וכללו בששי,

שנאמר: **"וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"**³⁰⁶ (בראשית א, לא)!

אלא: חללה - קודם שנברא העולם

ואור דידיה - בשני בשבת,

ואור דידיה - במחשבה עלה ליבראות בערב שבת, ולא נברא עד מוצאי שבת.

דתניא:

"רבי יוסי אומר:

שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת, ולא נבראו עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה,

²⁹⁹ ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז

³⁰⁰ בטרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל

³⁰¹ ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר

³⁰² מי ערוף מאתמול תפתה גם (הוא) היא למלך הוכן העמיק הרחב מדדתה אש ועצים הרבה נשמות ה' פנחל גפרית בערה בה

³⁰³ כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו

³⁰⁴ יהי שמו לעולם לפני שמש (יגון) יגון שמו ותברכו בו כל גוים ואשרוהו

³⁰⁵ ויצאו וראו בפקדי האנשים הפשעים בי מי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשור

³⁰⁶ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי

רש"י

וטחן. טח והכה ושפסף זו בזו :
דורשי חמורות. מקראות סתומים :
פסול היה. שאחיו מאמו היה אביו כדמפרש : שבא צבעון על אמו והוליד :
אלה בני שעיר וגו'. וצבעון וענה אלמא אחי הוו וכתוב אלה בני צבעון ואיה וענה אלמא בנו היה : שמואל קרי ליה רבא שבור מלכא משום דבקי היה בדינין והלכתא כוותיה בדיני כדין היוצא מפי המלך שמתקיים ושבור ממלך פרסיים היה בימי רבא :

והביא שני אבנים וטחנן זו בזו - ויצא מהן אור,
 והביא שתי בהמות והרביב זו בזו - ויצא מהן פרד.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:

פרד בימי ענה היה,
שנאמר: "הוא ענה אשר מצא את הימם במדבר"³⁰⁷ (בראשית לו, כד),
 דורשי חמורות, היו אומרים: ענה פסול היה,
 לפיכך הביא פסול לעולם,
שנאמר: "אלה בני שעיר החרי"³⁰⁸ (בראשית לו, כ),
 וכתוב: **"ואלה בני צבעון ואיה וענה"** (בראשית לו, כד)!
 אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה.

ודילמא תרי ענה הוו!

אמר רבא:

אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה,
 וכנו?
שמואל.

איכא דאמרי:

אמר רב פפא:
 אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה,
 וכנו?
רבא.

אמר קרא: "הוא ענה" (בראשית לו, כד),
"הוא ענה" דמעיקרא (בראשית לו, כ).

³⁰⁷ ואלה בני צבעון ואיה וענה הוא ענה אשר מצא את הימם במדבר ברעתו את החמרים לצבעון אביו
³⁰⁸ אלה בני שעיר החרי ישבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה

20. נד, א - ב

רס"י

בגדו של אדם הראשון. שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה והוא נמסר לנמרוד על כן יאמר כנמרוד גבור ציד (בראשית י) ועשו הרגו ונטלו לפיכך היה איש ציד והן שכתוב בהן החמודות אשר אתה בבית (שם כז) ואני שמעתי בגדיו של אדם הראשון היינו כתנות עור שהיו לו:

ויום הנחמה. של כל אדם מתי יתנחם מדאגתו:

ועומק הדין. הרוב טועים בו אי נמי עומק הדין העתיד:

מלכות חייבת. רומי שכתוב בה גבול רשעה ורשעה היינו חייבת:

עלו במחשבה. ונתקיימו:

ואם לא עלו דין הוא שיעלו. דאל"כ לא היה אדם מתקיים:

שיסריח. שאל"כ הקרובים היו מצניעין אותו ורואין את צערן תמיד לפניהם:

ועל התבואה שתקב. שאל"כ היו בעלי בתים מאצרין אותה ומביאין רעבון לעולם:

תנו רבנן:

"עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות,

ואלו הן: באר,

ומן,

וקשת,

הכתב,

והמכתב,

והלוחות,

קברו של משה,

ומערה שעמד בה משה ואליהו,

פתיחת פי האתון,

ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים.

ויש אומרים: אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה.

ויש אומרים: אף המזיקים,

ויש אומרים: ^אבגדו של אדם הראשון (בראשית ג, כא) ³⁰⁹."

נד, ב

תנו רבנן:

"שבעה דברים מנוסים מבני אדם,

אלו הן: יום המיתה,

ויום הנחמה,

ועומק הדין,

ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו,

ואין אדם יודע במה משתפר,

ומלכות בית דוד מתי תחזו,

ומלכות חייבת מתי תכלה."

תנו רבנן:

"שלושה דברים עלו במחשבה ליבראות,

ואם לא עלו דין הוא שיעלו: על המת שיסריח,

ועל המת שישתבח מן הלב.

ועל התבואה שתקב.

ויש אומרים:

על המטבע שיצא."

21. נד, ב

רש"י

מתני'
ובכל מקום. בין נהגו בין לא נהגו:
תלמידי חכמים בטלין. ממלאכה אותו היום:
רבן שמעון כו'. ולא אמרינן מיחזי כיוהרא ואם רצה ליבטל רשאי:

גמ'
אין תענית ציבור בבבל. הואיל ואין צריכין לגשמים אם גוזרין על דבר אחר אין חומר תענית ציבור נהג בו לאכול מבעוד יום וליאסר במלאכה ושאר חומרי האמורים שם:

בין השמשות שלו אסור. באכילה ובמלאכה דמחמירין על ספיקו כדאמרינן בתענית ציבור ושמואל קא משוי ט' באב כתענית ציבור:

מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות. ספק: **לא למעוטי משחשכה**. ודאי אבל על ספיקו לא מחמירין: **אין בין ט' באב ליוה"כ**. לכתחילה קאמר אבל דאי עבד טובא איכא זה כרת וזה איסור בעלמא:

דרב שישא לקמן: **לקביעא דירחא**. לעשות שני ימים כי מספקא לן אם עברו ב"ד חדש שעבר אי לא:

מאי לאו. לאכילת בין השמשות: **לא למלאכה**. של יום עצמו משתחשך ואשמעי' דבתענית ציבור אסור ובט' באב שרי:

ואפילו לר' שמעון. לאו למיסר אתא אלא אם ירצה מי שאינו תלמיד חכם לעשות עצמו כתלמיד חכם וליבטל במקום העושין רשאי ולא חיישין די למא מיחזי כיוהרא:

משנה

מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה - אין עושין, ובכל מקום - תלמידי חכמים בטלים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם.

גמרא

אמר שמואל:

אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד.

למימרא דסבר שמואל: תשעה באב בין השמשות שלו - אסור. והאמר שמואל: תשעה באב בין השמשות שלו - מותר!

וכי תימא קסבר שמואל: כל תענית ציבור בין השמשות שלו - מותר, והאנן תנן: "אובלין ושותין - מבעוד יום". למעוטי מאי? לאו למעוטי בין השמשות.

לא, למעוטי משחשיכה.

נימא מסייע ליה:

"אין בין תשעה באב ליום הפורים, אלא זה - ספיקו אסור, וזה - ספיקו מותר".

מאי "ספיקו מותר"? לאו בין השמשות.

לא, כדאמר רב שישא בריה דרב אידי:

לקביעא דירחא.

הכא נמי, לקביעא דירחא.

דרש רבא:

עוברות,

ומניקות - מתענות ומשלימות בו,

כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים,

ובין השמשות שלו - אסור.

וכן אמרו משמיה דרבי יוחנן.

ומי אמר רבי יוחנן הכי?!

והאמר רבי יוחנן: תשעה באב - אינו כתענית ציבור.

מאי לאו לבין השמשות?!

לא, למלאכה.

מלאכה?!

תנינא:

"מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ובמקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין",

ואפילו רבן שמעון בן גמליאל לא אמר אלא דכי יתיב ולא עבד - לא מיחזי כיוהרא,

אבל מיסר לא אסר!

רש"י

לתפלת נעילה. שבתענית ציבור היו מתפללין תפלת נעילה כדתנן בפי בתרא דתענית (דף כו.) בגי פרקים בשנה כהנים נושאים כפיהן ד' פעמים ביום שחרית ומוסף ומנחה ונעילה ואלו הן ג' פרקים תענית ומעמדות ויוה"כ:

והאמר ר' יוחנן. במסכת ברכות דאין בתפלה יתירה משום ברכה לבטלה:

התם דחובה. בתענית צבור חובה מדרבנן ובתשעה באב אשמועינן דלאו חובה הוא ומ"מ אם בא להתפלל כל ימות השנה מותר ולואי:

לעשרים וארבעה. דתנן במסכת תענית (דף טו.) שמוסיפין בתענית ציבור שש ברכות על שמונה עשרה:

רב פפא אמר. לעולם כדסלקא דעתין מעיקרא דאינו כתענית ציבור דאמר לבין השמשות קאמר ולא תקשי לרבי יוחנן קמייאת דהאי דקאמר אינו כתענית ציבור לחומרא קאמר והכי קאמר אינו כשלש ראשונות שמותר בין השמשות שלהן כדתנן בהו בתענית אוכלין ושותין משחשיכה אלא כאחרונות דתנן בהו אוכלין ושותין מבעוד יום:

לאו בין השמשות. וקשיא לרבא ולרבי יוחנן דאמרי בין השמשות שלו אסור:

אָלאַ מאַי "אינו כתענית ציבור"?
לתפילת נעילה.

וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
וְלֹאִי שֵׁיתְפַלֵּל אָדָם וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלוֹ!

הָתָם - חוֹבָה,
הָכָא - רְשׁוּת.

וְאִיבְעִית אִימָא:
מַאי "אינו כתענית ציבור"?
לְעֲשׂוּרִים וְאַרְבָּעָה.

רַב פֶּפְאָ אָמַר:
מַאי "אינו כתענית ציבור"?
אִינוּ פְּרָאשׁוּנוֹת אָלָא כְּאַחֲרוֹנוֹת - וְאַסְוָרָה.

מִיִּתְבִּי:
"אִין בֵּין תְּשַׁעָּה בְּאָב לְיוֹם הַכִּיּוּרִים,
אָלָא שְׁזָה - סְפִיקוֹ אָסוּר,
וְזָה - סְפִיקוֹ מוֹתָר."
מַאי "סְפִיקוֹ מוֹתָר"?
לְאוּ בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת שְׁלוֹ!

אָמַר רַב שִׁישָׁא בְּרִיה דְּרַב אִידִי:
לֹא, לְקַבֵּיעָא דִּירְחָא.

22. נד, ב - נה, א

רש"י

הא לכל דבריהן זה וזה שוין. מילתא באנפי נפשה היא ודייק לה ממתניתין דלעיל דקתני אין בין תשעה באב ליום הכפורים שיהא מותר לכתחלה בזה מה שאסור בזה אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר:

אין בין תענית ציבור לתשעה באב. קס"ד בין להקל בין להחמיר אלמא לא חמיר תשעה באב מתענית ציבור ונתענית ציבור תניא דפניו ידיו ורגליו מותר:

תנא קולי קולי נקט. כל הני אין בין חד תנא אמרינהו וקולי קולי נקט ברישא תנא אין בין תשעה באב קל מיוה"כ לכתחלה אלא שזה ספיקו כו' וסיפא תנא אין תשעה באב קל מתענית ציבור אלא לענין מלאכה ובחומרי דחמיר תשעה באב מתענית ציבור לא איירי הכא דתידוק מינה זה וזה שוין ולעולם לענין רחיצה ט"ב חמיר:

[אין בין תשעה באב ליום הכפורים, אלא זה - ספיקו אסור, וזה - ספיקו מותר].

הא לכל דברים - זה וזה שוין. מסייע לרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר:

אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב - כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים.

מיתבי:

"אין בין תשעה באב לתענית ציבור אלא: שזה אסור בעשיית מלאכה, וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו".

הא לכל דבריהם - זה וזה שוין. ואילו גבי תענית ציבור,

תניא:

"בשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו, אבל פניו ידיו ורגליו - לא!"

אמר רב פפא:

נה, א תנא קולי קולי קתני.

23. נה, א

רפ"י

ליטול לו את השם. כתר פרישות ויראת חטא שאינו יכול לבטל הימנו מלכות שמים אפילו לילה אחת לא כל הרוצה ליטלו יטלנו דמיחזי כיוהרא ומחינן בידיה:
מוחלפת השיטה. התנא שסידרן טעה באחת מהן והחליף שיטתו:
אמרי מלאכה לית ליה. הרואה אותו בטל אומרים אין לו מה לעשות ולא מיחזי כנוהג בו איסור:

"ובכל מקום תלמידי חכמים - בטלים. דבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם."

למימרא דרבן שמעון בן גמליאל סבר: לא חיישינן ליוהרא. ורבנן סברי: חיישינן ליוהרא. והא איפקא שמעינן להו: דתנן:

"חתן אם ירצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון - קורא דבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם יטול" (ברכות טז:)

אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה.

רב שישא בריה דרב אידי אומר: לא תיפוהו,

דרבנן אדרבנן - לא קשיא:

הכא - כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה, ואיהו לא עביד - מיחזי כיוהרא, אבל התם - כיון דכולי עלמא קרי ואיהו נמי קרי - לא מיחזי כיוהרא.

דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל - לא קשיא:

התם - הוא דבעינן פוונה, ואנן סהדי דלא מצי פוונני דעתיה - מיחזי כיוהרא, אבל הכא - לא מיחזי כיוהרא, אמרי: מלאכה הוא דלית ליה, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא.

24. נה, א

רש"י

מתני'

הלילה. אור לארבעה עשר:

גמ'

מעיקרא תנא מנהגא. תלה

במנהג:

ולבסוף תנא איסורא. דקתני

בית שמאי אוסרין דמשמע בכל

מקום:

מה ראייה יהודה וגליל לכאן.

אף כל מקום שנהגו היתר היתר

נהגו איסור איסור:

מכלל דר' יהודה איסורא

קאמר. דבני יהודה מתירין ובני

גליל אוסרין דאי מנהגא קאמר

מאי פלוגתיה דר"מ הא ר'

יהודה נמי הכי הוה אמר בגליל

היו נוהגין בו איסור שהחמירו

על עצמן וביהודה נוהגין בו

היתר:

וסבר רבי יהודה מותר. דקאמר

בני יהודה מתירין:

המנכש. מבין תבואת דגן:

בשלשה עשר בניסן. מפרש

ואזיל שלשה עשר אמאי נקט:

ונעקרה בידו. השיבולת עצמה

נעקרה בידו שורשה מן הארץ

ובא לחזור ולשותלה:

שותלה במקום הטיט. שתמהר

ליקלט קודם העומר שהעומר

מתיר את הנשרשין אבל

הנשרשין אחר העומר אוסרין

משום חדש עד שיבא עומר

הבא:

הגרזי. יבש שאינו ממהר

לקלוט:

מנכש בשלשה עשר. קתני

מנכש בארבעה עשר לא קתני

ומי"ט נקט שלשה עשר ולא קתני

ארבעה עשר אי משום דלא

מיקלטה לפני העומר הקרב

בששה עשר מכדי שמעינן לרבי

יהודה כו' בפ"ק דראש השנה

(דף י:) ואי ארבעה עשר מותר

במלאכה נינקוט ארביסר נמי

דהא איכא מקצת ארביסר

וחמיסר כוליה ומקצת שיתסר

עד שעת הקרבנות:

בגליל שנו. שלא היו עושין

מלאכה כל עיקר בארבעה עשר

ובהן נשנית משנה זו:

והא איכא לילה. ומצי למיתני

המנכש לילי ארבעה עשר:

כב"ש. דמתניתין דתנן הלילה

ב"ש אוסרין:

משנה

וחכמים אומרים:

ביהודה - היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות,

ובגליל - לא היו עושין כל עיקר.

הלילה:

בית שמאי אוסרים.

ובית הלל מתירין עד הנץ החמה.

גמרא

מעיקרא - תנא מנהגא,

ולבסוף - תנא איסורא?!

אמר רבי יוחנן:

לא קשיא:

הא - רבי מאיר,

הא - רבי יהודה.

דתניא:

"אמר רבי יהודה:

ביהודה - היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות,

ובגליל - אינן עושין כל עיקר.

אמר לו רבי מאיר:

מה ראיייה יהודה וגליל לכאן?

אלא, מקום שנהגו לעשות מלאכה - עושין,

ומקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין."

מדקאמר רבי מאיר - מנהגא,

מכלל דרבי יהודה - איסורא קאמר.

וסבר רבי יהודה: ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה?!

והתניא:

"דבי יהודה אומר:

המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו - שותלה במקום הטיט,

ואין שותלה במקום הגרזי."

"בשלשה עשר" - אין,

בארבעה עשר - לא.

מכדי שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר:

"כל הרבה שאינה קולטת לשלשה ימים - שוב אינה קולטת" (שביעית ב, ו),

ואי סלקא דעתך: ארבעה עשר - מותר בעשיית מלאכה,

למה לי "שלשה עשר"?

האיכא ארביסר, וחמיסר, ומקצת שיתסר!

אמר רבא:

בגליל שנו.

והאיכא ליליא!

אמר רב ששת:

כבית שמאי.

רס"י

ה"ג רבינא אמר לעולם ביהודה. ודקשיא לך ליתני בארבעה עשר ובהשרשה חד מקצת אמרינן תרי מקצת לא אמרינן לענין השרשה חד מקצת היום ככולו אמרינן אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר הוה אמרינן דקלטה בי"ד שלם ובחמשה עשר שלם ומקצת ששה עשר אבל תרי מקצת כגון מנכש בי"ד דמיבעי לן למימר תרי מקצת לא אמרינן:

רב אשי אמר:

לעולם כבית הלל,
לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה.

רבינא אמר:

לעולם ביהודה,
השרשה חד "מקצת היום ככולו" - אמרינן
תרי "מקצת היום ככולו" - לא אמרינן.

25. נה, א-ב

רש"י

מתני'

שלש אומניות עושין מלאכה. בכל מקום וטעמא מפרש בגמרא: רצענין. אושכפין:

גמ'

לצורך המועד תנן. הא דר"מ: או דילמא שלא לצורך המועד תנן. ומשום הכי אין מתחילין אבל לצורך המועד אפילו אתחולי נמי שרי כו': צילצול. בנדייל לחגור: שבכה. על הראש:

משנה

רבי מאיר אומר:

כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר - גומרה בארבעה עשר, אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר, אף על פי שיכול לגומרה.

וחכמים אומרים:

שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות,

ואלו הן: החייטין,

והספרים,

והבובסין.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

אף רצענין.

גמרא

איבעיא להו:

לצורך המועד תנן, אבל שלא לצורך המועד - אפילו מיגמר נמי לא, או דילמא:

שלא לצורך המועד תנן,

אבל לצורך - אתחולי מתחילין,

או דילמא:

בין לצורך המועד, בין שלא לצורך, מיגמר - אין, אתחולי - לא?

תא שמע:

"אבל לא יתחיל בתחלה בארבעה עשר,

אפילו: צלצול קטן,

אפילו: שבכה קטנה".

מאי "אפילו"?

לאו אפילו הני לצורך המועד, מיגמר - אין, אתחולי - לא, מכלל: שלא לצורך - מיגמר נמי לא גמרינן!

לא, לעולם שלא לצורך מיגמר נמי גמרינן,

ומאי "אפילו"? אפילו הני נמי, דזוטרי ניהו,

דסקלא דעתך אמינא: התחלתן - זו היא גמר מלאכתם,

נתחיל בהו נמי לכתחילה.

קמשמע לן.

תא שמע:

"רבי מאיר אומר:

כל מלאכה שהיא לצורך המועד - גומרה בארבעה עשר,

אימתי?

בזמן שהתחיל בה קודם ארבעה עשר,

אבל לא התחיל בה קודם ארבעה עשר - לא יתחיל בה בארבעה עשר,

אפילו צילצול קטן,

אפילו שבכה קטנה".

לצורך המועד - אין,

שלא לצורך המועד - לא.

הוא הדין דאפילו שלא לצורך - נמי גמרינן,

והא קא משמע לן: אפילו לצורך המועד: מיגמר - אין,

אתחולי - לא.

נה,ב

רש"י

גומרה בארבעה עשר. אפילו
במקום שלא נהגו לעשות
מלאכה:
לא נהגו לא. אפילו גמר דהא
בגמר קיימי:

תא שמע:

"רבי מאיר אומר:

כל מלאכה שהיא לצורך המועד - גומרה בארבעה עשר,
ושאינה לצורך המועד - אסור,
ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות - במקום שנהגו".
"מקום שנהגו" - אין,

לא נהגו - לא!

ושמע מינה: לצורך המועד - אין,
שלא לצורך המועד - לא.

שמע מינה.

רש"י

החייטין. משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום שכן מצינו בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד :
שכן ההדיוט תופר כדרכו. משנה היא במועד קטן הדיוט שאינו אומן בכך הלכך בארבעה עשר דקיל מחולו של מועד אפילו אומן נמי שרי :
שכן הבא ממדינת הים וכו'. וכיון דאשכחן בהן היתר קצת בחולו של מועד הלכך בארבעה עשר דקיל שרי לכולי עלמא :
תחילת מלאכה. רצענין שעושין מנעלים חדשי' :
מסוף מלאכה. תיקון מנעלים :

26. נה, ב

"וחכמים אומרים: עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ואלו הן: החייטין, והספרים, והכובסין. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף רצענין".

תנא:

"החייטים - שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד. הספרים, והכובסים - שכן: הבא ממדינת הים, היוצא מבית האסורים - מספרים ומכבסים בחולו של מועד. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אף רצענין - שכן עולי רגלים מתקנים נעליהם בחולו של מועד".

במאי קמיפלגי?

מ' סבר: למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה, ומ' סבר: אין למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה.

רפ"י

27. נה, ב

מתני'

מושיבין שובכין. כשנותנין ביצים תחת תרנגולת להתחמם לגדל אפרוחים קרי מושיבין שובכין:

ותרנגולת. המחממת ביצים: **שברחה**. מעליהם מחזירין אותה ובגמי' פריך השתא אותובי מותבינן אהדורי מבעיא ל"א הכי כתיב בסדר המשנה מושיבים שובכין ותרנגולת כלומר שובכין ליונים ותרנגולת היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוחי' והכי מסתבר' דשובך לא שייך אלא ביונים: **גורפינן**. ומשליכין לחוץ ובמועד שחמור יותר אין משליכין לחוץ אלא מסלקין לצדדים:

גמ'

סיפא. דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר והכי קאמר מושיבין שובכין ביי"ד ותרנגולי שברחי' בחולו של מועד מחזירין אותה משום הפסד ביצים דדבר האבד מותר:

לא שנו. דאף במועד מחזירין אלא תוך שלשה למורדה שעדיין לא עברו שלשה ימים שברחה מעליהן:

דאכתי לא פרח צימרא. לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזיר:

צימרא. כמו אשתא צמירתא (ע"ז דף כח.):

ולאחר שלשה לשיבתה. שכבר ישבה עליהן שלשה ימים קודם שעמדה מעליהן וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזור הרי הן אובדין דאין ראויין לאכילה:

אבל לאחר שלשה למרדה. שהיא קשה וטורח גדול להחזיר או אפילו תוך שלשה למרדה אם תוך שלשה עמדה מעליהן דאכתי לא פסדי ביעי שהרי ראויין לאכילה לא מהדרינן:

אפילו תוך שלשה לשיבתה. הואיל ונשתנו קצת ואין ראויין לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו איסטניס מהדרינן:

להפסד מועט. שמוכרים בזול למי שדעתו יפה:

משנה

מושיבים שובכים לתרנגולים - בארבעה עשר. ותרנגולת שברחה - מחזירין אותה למקומה, ואם מתה - מושיבים אחרת תחתיה.

גורפינן מתחת רגלי בהמה - בארבעה עשר, ובמועד - מסלקין לצדדין.

מוליכין כלים,

ומביאין מבית האומן - אף על פי שאינם לצורך המועד.

גמרא

השתא אותובי מותבינן - אהדורי מיבעיא?!

אמר אביי:

סיפא אתאן לחולו של מועד.

אמר רב הונא:

לא שנו אלא תוך שלשה למרדה - דאכתי לא פרח צימרא מינה.

אחר שלשה לשיבתה, דפסדא לה ביעי לגמרי.

אבל לאחר שלשה למרדה, דפרח לה צימרא מינה,

ותוך שלשה לשיבתה, דאכתי לא פסדי ביעי לגמרי - לא מהדרינן.

רבי אמי אמר:

אפילו תוך שלשה לשיבתה - מהדרינן.

במאי קמיפלגי?

מר סבר: להפסד מרובה חששו,

להפסד מועט - לא חששו,

ומר סבר: להפסד מועט נמי חששו.

רש"י

.28. נה, ב

לצדדין. ולא לאשפה חוץ לחצר:
 אם נעשית חצר כרפת.
 שנתקלקלה כולה ואין מקום
 לסלק לצדדין מוציאים אותן
 לאשפה:

"גורפין מתחת".

תנו רבנן:

"הזבל שבחצר - מסלקין אותו לצדדין,
 שברפת,
 ושבחצר - מוציאים אותו לאשפה".

הא גופא קשיא:

אמרת: "זבל שבחצר - מסלקין אותו לצדדין",
 והדר תני: "שברפת ושבחצר - מוציאים אותו לאשפה"!

אמר אביי:

לא קשיא:

כאן - ארבעה עשר,
 כאן - בחולו של מועד.

רבא אמר:

הא והא - בחולו של מועד,
 והכי קאמר: אם נעשה חצר כרפת - מוציאים אותו לאשפה.

רס"י

29. נה, ב

בדיק לן. מנסה אותנו:
לחצר אחרת. אצל האומן אבל לא יביאם לביתו שרחוק מבית האומן מפני הטורח:
במאמינו. לאומן שלא ימכרם אין מביאין ל"א מאמינו שלא יתבע שכרו פעם אחרת והוא צריך לשכרו עכשיו:
והתניא. בניחותא:
כגון כד מבית הכדר וכוס מבית הזגג. שצריכין למועד:
זגג. עושה כלי זכוכית:
אבל לא צמר. שאין צורך המועד:
ואם אינו מאמינו וכו'. אלמא שאני לן בין מאמינו לשאין מאמינו:
תרצת מביאין. דמתניי ואין מביאין דמועד קטן תרוייהו בחולו של מועד ומתניתין דחכא בשלא מאמינו אבל מוליכין קשיא דקתני מתניתין מוליכין והתם מאי אין מאמינו איכא ובהיא קתני אין מביאין וכ"ש דאין מוליכין:
מעיקרא. מתניתין ב"ד וההיא בחולו של מועד:

"מוליכין בלים ומביאין מבית האומן".

אמר רב פפא:

בדיק לן רבא:

תנן: "מוליכין ומביאין בלים מבית האומן, אף על פי שאינן לצורך המועד".

ורמינהו:

"אין מביאין בלים מבית האומן,

ואם חושש להו שפא יגנבו - מפנן לחצר אחרת" (מועד קטן יג.)!

ומשנינן:

לא קשיא:

כאן - ארבעה עשר,

כאן - בחולו של מועד.

ואיבעית אימא:

הא והא - בחולו של מועד,

ולא קשיא:

כאן - במאמינו,

כאן - בשאינו מאמינו.

והתניא:

"מביאים בלים מבית האומן,

כגון הכד מבית הכדר,

והכוס מבית הזגג,

אבל לא צמר מבית הצבע,

ולא בלים מבית האומן,

ואם אין לו מה יאכל - נותן לו שכרו ומניחו אצלו.

ואם אינו מאמינו - מניחן בבית הסמוך לו.

ואם חושש שפא יגנבו - מביאן בצניעה בתוך ביתו".

תרצת: "מביאין", "מוליכין" - קשיא!

דקתני: "אין מביאין", וכל שכן דאין מוליכין!

אלא מחורתא כדשנינן מעיקרא.

30. נה, ב - נו, א

רש"י

מתני'

ששה דברים עשו אנשי יריחו. היו נוהגין ישראל הדרים ביריחו: **מרכיבין דקלים כל היום.** של י"ד בלעז אינטייר {להרכיב (ענף על עץ):

וכורכין את שמע. מפרש בגמרא: וקוצרין לא גרסינן דהא היתר גמור הוא דקיימא לן במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף עא.) ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר ותבואת יריחו של עמקים היא ואינה כשירה למנחות דתנן (שם פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק וכי' ולהכי אינה כשירה לעומר דאין מנחות באה ממנו דבעינן משבח ארץ ישראל דילפינן התם ג"ש ארץ ארץ:

מתירין גמזיות. גידולין ענפים שגדלו בחרובין ושיקמין שהקדישו אבותיהן הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים דרך חרוב ושקמה לקוצצו לשבע שנים והן חוזרין וגדילין ומיתוספין וקודם קציצתן קרי ליה בתולת שיקמה ומשנקצץ קרי ליה סדן שיקמה והקדישו מתחילה כשהן מקוצצין וניתוסף לאחר מיכן גמזיות:

ואוכלין מתחת הנשרין. תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות וטעמא דכולהו מפרש בגמרא:

ונונתין פאה לירק. והוא פטור מן הפיאה כדמפרש בגמרא: **ומיחו בידן.** משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלים פאה בטיבלה דסבורין שהיא פאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר נינהו:

גמ'

גיר עצמות אביו. משום כפרה ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה ומפני קידוש השם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים:

כיתת נחש הנחשת. לפי שהיו טועים אחריו:

וגזו ספר רפואות. כדכתיב והטוב (והישר) בעיניך עשיתי ואמרינן בברכות שגזו ספר רפואות לפי שלא: היה לבס נכנע על חולים אלא מתרפאין מיד:

סתם מי גיחון. כדכתיב (ד"ה ב לב) למען לא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות:

ולא הודו לו. שהיה לו לבטוח בהקב"ה שאמר (מלכים ב יט) וגנותי על העיר הזאת להושיעה:

עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשאו אדר השני כדכתיב (ד"ה ב ל) ויועץ המלך חזקיה לעשות פסח בחדש השני וגוי כי מרבית העם רבים אשר לא הוטהרו עדיין מטומאות שהחזיקו בהן בימי אביו אחז הרשע:

ולא הודו לו. כדאמר בסנהדרין ובברכות החדש הזה וגוי זה ניסן ואין אחר ניסן:

משנה

ששה דברים עשו אנשי יריחו:

על שלשה מיחו בידם,

ועל שלשה לא מיחו בידם.

ואלו הן שלא מיחו בידם: מרכיבין דקלים כל היום,

וכורכין את שמע,

וקוצרין וגודשין לפני העומר.

ואלו שמיחו בידם: מתירין גמזיות של הקדש,

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת,

ונונתין פאה לירק.

ומיחו בידם חכמים.

נו, א

גמרא

תנו רבנן:

"ששה דברים עשה חזקיה המלך,

על שלשה - הודו לו,

ועל שלשה - לא הודו לו.

גיר עצמות אביו על מטה של חבלים - והודו לו.

כיתת נחש הנחשת - והודו לו.

גזו ספר רפואות - והודו לו.

"ועל שלשה - לא הודו לו:"

קיצו דלתות של היכל ושגרו למלך אשור - ולא הודו לו.

סתם מי גיחון העליון - ולא הודו לו.

עיבר ניסן בניסן - ולא הודו לו."

רפ"י

.31 נו, א

"מרכיבין דקלים - כל היום" וכו'.

היכי עבדי?

אמר רב יהודה:

מיתי אסא דרא,

ושיכרא דדפנא,

וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין,

ומרתחי להו,

ושדו להו לדיקלא בליביה,

וקל דקאי בארבע אמות דידיה,

אי לא עבדי ליה הכי, צאני לאלתר.

רב אחא בריה דרבא אמר:

מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא.

אסא דרא. הדס לח:

ושיכרא דדפנא. שכר של עץ

שקורין לויר {דפנה} וגדילין בו

פרי שקורין בייש {גרגירים

(ובפרט פירות הדפנה):

דלא מלו עליה ארבעין יומי.

משנטחנה:

ושדו ליה לדקלא בליביה. דקל

יש לו לב מתוכו ויש לו מוח

לאורכו כמו שיש לעץ שקורין

שנבויג {שיאו"ר: סמבוק

(צמח)} ולאגוז והמשקה הזה

מועיל לדקל להתקיים:

וכל. אילן דקאי בארבע אמות

דידיה דלא עבדי ליה הכי:

צאוי. מתיבש:

רב אחא בריה דרבא אמר. לאו

היינו מרכיבין דמתניתין אלא

מנחי כופרא דוכרא לנוקבתא

מניחין ותוחבין גמזיות רכה בת

שנתה שניתוספה באילן בשנה

שעברה וקרי ליה כופרא דיכרא

על שם שמכניסין אותו בענף

האילן שקוצץ ענף גדול וסודקו

ומשים את זה בתוכו לשון אחר

כופרא דיכרא ענף רך של דקל

זכר ומרכיבו בסדק של דקל

נקיבה מפני שדקל נקיבה אינה

עושה פירות והזכרים עושין

פירות:

32. נו, א

רש"י

ולא היו מפסיקין. בין אחד לואהבת אע"פ דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון ופסוק שני לשון צוואה היא: ר' יהודה אומר. מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו: וכורכין. כלומר שהיו מדבקים כל הקרייה כמות שהיא ולא היו מוסיפין ואית דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו פ"י שהיו אומרים אותו בקול רם: קץ הימין. שיחזיר ימינו לפניו שהשיב אחר ימינו מפני אויב: שמע ישראל. לאביהם היו אומרים: נימריה. להאי ברוך שם כבוד מלכותו בקריאת שמע: ציקי קדירה. ארשדור"א {ארשדור"א: בשר מטוגן ומתובל}: יש לה צער. צער גופה מחמת התאוה: מפני תרעומת המינין. שלא יהו אומרים עלינו שאנו מוסיפין דבר שאינו הגון בחשאי ומאן דגרסי שהיו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד מפרש שהיו אומרים אותו בקול רם כשאר הקרייה וביניהן לא היו מינין: נשר. פירות הנושרין:

"ובורכין את שמע".

היכי עבדי?

אמר רב יהודה:

אומרים: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" (דברים ו, ד), ולא היו מפסיקין.

רבא אמר:

מפסיקין היו, אלא שהיו אומרים "היום על לבבך", דמשמע: היום - על לבבך, ולא מקחר - על לבבך.

תנו רבנן:

"ביצד היו בורכין את שמע"

אומרים: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד",

ולא היו מפסיקין.

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

מפסיקין היו.

אלא שלא היו אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

ואנן, מאי טעמא אמרינן ליה?

כדרר"ש רבי שמעון בן לקיש.

דאמר רבי שמעון בן לקיש: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם"³¹⁰ (בראשית מט, א),

ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין³¹¹ (דניאל יב, יג),

ונסתלקה ממנו שכניה.

אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול,

כאברהם - שיצא ממנו ישמעאל,

ואבי יצחק - שיצא ממנו עשו?

אמרו לו בניו: "שמע ישראל, ה' אלהינו ה' אחד".

אמרו: כשם שאין בלבבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד.

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אמרי רבנן: היכי נעביד?

נאמרוהו - לא אמרו משה רבינו.

לא נאמרוהו - אמרו יעקב.

התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי.

אמר רבי יצחק:

אמרי רבי רבי אמי:

מושל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה,

אם תאמר - יש לה גנאי,

לא תאמר - יש לה צער.

התחילו עבדיה להביא בחשאי.

אמר רבי אבהו:

התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם - מפני תרעומת המינין.

בנהרדעא דליפא מינין - עד השתא אמרי לה בחשאי.

³¹⁰ ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים

³¹¹ ואתה לך לקץ ותטח ותעמד לגלגל לקץ הימים

33. נו, א-ב

רש"י

ה"ג מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה. כשהוקדשו הסדנין תחילה וניתוספו הגידולין: **קוצרין לפני העומר ברצון חכמים.** כלומר לא הקפידו חכמים דאיסורא דאורייתא ליכא דמקום שאי אתה מביא הוא ואיסורא דרבנן נמי ליתא דילמא אתי למיכל מיניה לא גזרו דהא חדש מיבדל בדילי מיניה כולי שתא שאינו נוהג אותו כל השנה: **וגודשין שלא ברצון חכמים.** כיון דלאו פסידא הוא גזרו רבנן שימתינו משום שמתוך שהוא מתעסק בו אתי למיכל מיניה: **מאן שמעת ליה.** דנקט לישנא דמיחו ולא מיחו ר' יהודה היא דשמעת ליה לעיל: **וליסעמיך.** דסבירא לך הא דלעיל דקתני אלו ואלו שלא ברצון חכמים כו' מתרצתא היא דקא רמית אחריתי עליה ליפרכיה מינה ובה דקתני על שלשה לא מיחו וקא חשיב ארבעה מרכיבין וכורכין וקוצרין וגודשין:

תנו רבנן:

"שְׁשֶׁה דְּבָרִים עָשׂוּ אֲנָשֵׁי יְרִיחוֹ,

שְׁלֹשָׁה - בְּרָצוֹן חֲכָמִים,

וְשְׁלֹשָׁה - שְׁלֹא בְרָצוֹן חֲכָמִים.

וְאֵלוֹ "בְּרָצוֹן חֲכָמִים": מֵרַפְיָבִים דְּקָלִים בַּל הַיּוֹם,

וְכוֹרְכִין אֶת שְׁמַע,

וְקוֹצְרִין לְפָנֵי הָעוֹמֵר.

וְאֵלוֹ "שְׁלֹא בְרָצוֹן חֲכָמִים": גּוֹדְשִׁין לְפָנֵי הָעוֹמֵר,

וּפּוֹרְצִים פְּרָצוֹת בְּגִנּוֹתֶיהֶן,

וּבַפְּרָדְסוֹתֶיהֶן,

לְהַאכִיל נֶשֶׁר לְעֵנָיִים בְּשָׁנֵי בַצּוֹרֶת, בְּשַׁבָּתוֹת,

וַיָּמִים טוֹבִים,

וּמִתִּירִין גַּמְזוֹת שֶׁל הַקֶּדֶשׁ שֶׁל חֲרוֹב,

וְשֶׁל שְׁקָמָה,

דְּבַרֵי רַבֵּי מֵאִיר.

אָמַר לוֹ רַבֵּי יְהוּדָה:

אִם בְּרָצוֹן חֲכָמִים הָיוּ עוֹשִׂין - יֵהוּ בַל בְּנֵי אָדָם עוֹשִׂין בְּנֵי!

אֶלֶּא: אֵלוֹ וְאֵלוֹ שְׁלֹא בְרָצוֹן חֲכָמִים הָיוּ עוֹשִׂין,

עַל שְׁלֹשָׁה - מִיחוּ בֵּידֵם,

וְעַל שְׁלֹשָׁה - לֹא מִיחוּ בֵּידֵם.

וְאֵלוֹ שֶׁ"לֹא מִיחוּ בֵּידֵם": מֵרַפְיָבִין דְּקָלִים בַּל הַיּוֹם,

וְכוֹרְכִין אֶת שְׁמַע,

וְקוֹצְרִין וְגוֹדְשִׁין לְפָנֵי הָעוֹמֵר.

וְאֵלוֹ שֶׁ"מִיחוּ בֵּידֵם": מִתִּירִין גַּמְזוֹת שֶׁל הַקֶּדֶשׁ שֶׁל חֲרוֹב,

וְשֶׁל שְׁקָמָה.

וּפּוֹרְצִין פְּרָצוֹת בְּגִנּוֹתֶיהֶן,

וּפְרָדְסֵיהֶן לְהַאכִיל נֶשֶׁר לְעֵנָיִים בְּשַׁבָּתוֹת,

וַיָּמִים טוֹבִים - בְּשָׁנֵי בַצּוֹרֶת.

נוֹתְנִין פִּיאָה לִירֵק - מִיחוּ בֵּידֵם חֲכָמִים."

וסבר רבי יהודה: קצירה שלא ברצון חכמים היא?

והתנן:

"אֲנָשֵׁי יְרִיחוֹ קוֹצְרִין לְפָנֵי הָעוֹמֵר בְּרָצוֹן חֲכָמִים,

וְגוֹדְשִׁין לְפָנֵי הָעוֹמֵר שְׁלֹא בְרָצוֹן חֲכָמִים - וְלֹא מִיחוּ בֵּידֵם חֲכָמִים" (מנחות עא.).

מאן שמעת ליה דאמר: "מיחו, ולא מיחו" רבי יהודה,

וקתני: "קוצרין ברצון חכמים!"

נו, ב

ולישעמיה, הני ארבעה הוה: אלא: סמי מיכן קצירה.

רש"י

ובגידולין. גרסינן :
כמאן דאמר אין מעילה
בגידולין. במסכת מעילה (דף
יג.) :

34. נו, ב**"ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה".**

אמרו: אבותינו לא הקדישו אלא קורות, ואנו נתיר גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה.

ובגידולין הבאים לאחר מכאן עסקינן,
 וסברי לה כמאן דאמר: אין מעילה בגידולין.
 ורבנן סברי: נהי דמעילה - ליכא,
 איסורא - מיהא איכא.

רפ"י

35. נו, ב

"ופורצין פרוצות".

מחלוקת. דאנשי יריחו ורבנן:
בשל מכבדות. כפות תמרים הן
 בראש הדקל וכפופות זו אצל זו
 כעין כלי וכשהתמרים נושרין
 מקבלות אותן וכיון דגבוה
 וצריך לעלות על הדקל לנוטלן
 חישינן שמא יתלוש מן
 המחבורות דהוי אב מלאכה:
בשל בין הכיפיים. למטה
 מנופיהן נופות התחתונים וליכא
 למיחש לתלישה דאין כאן
 מחבורות:

והא מוקצות נינהו. שמערב
 שבת בין השמשות היו מחבורות
 ונמצאו מוקצות מחמת איסור
 תלישה ומוקצה בין השמשות
 מוקצה לכל היום:
וכי תימא הואיל וחזו. במחורב
 לעורבים שיש לו הגדילות בתוך
 ביתו לגדולה ומותר להעמידם
 עליהן לאוכלם:

נבילה שנתנבלה בשבת היתה
 עומדת בין השמשות לאדם ולא
 חשיב לה מוכן לגבי כלבים:

אמר עולא אמר רבי שמעון בן לקיש:
 מחלוקת בשל מכבדות,

דרבנן סברי: גזרינן שמא יעלה ויתלוש,
 ואנשי יריחו סברי: לא גזרינן שמא יעלה ויתלוש.
 אבל בשל בין הכיפיים - דברי הכל מותר.

אמר ליה רבא:

והא מוקצות נינהו!

וכי תימא: הואיל דחזי לעורבין - השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים.
 דתנן:

"דבי יהודה אומר:

אם לא היתה נבילה מערב שבת - אסורה,

לפי שאינה מן המוכן" (שבת קנו:).

מוכן לעורבים - הוי מוכן לאדם?!

אמר ליה:

אין,

מוכן לאדם - לא הוי מוכן לכלבים,

כל מידי דחזי לאיניש, לא מקצה ליה מדעתיה,

מוכן לעורבים - הוי מוכן לאדם,

כל מידי דחזי לאיניש, דעתיה עלויה.

כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש:

מחלוקת בשל בין כיפין,

דרבנן סברי: מוכן לעורבים - לא הוי מוכן לאדם,

ואנשי יריחו סברי: מוכן לעורבים - הוי מוכן לאדם,

אבל בשל מכבדות - דברי הכל אסור,

גזרינן שמא יעלה ויתלוש.

36. נו, ב - נו, א

רש"י

ונשמר. שאינו מופקר ומקפידין עליו לשומרו: ומכניסו לקיום. שמתקיים ימים רבים: ספיחי סטיס וקוצה. קשין לאכילה אבל סטיס וקוצה שאינם ספיחים חזו לאכילה סטיס מוריקא קרו"ג {קר"ו: כרכום} מוריקא היא מילה ארמית-תלמודית ואינה שייכת ללעז. ראה שבת פט: {לעז. קוצה. ווישר"א {וישד"א: איסטיס, פסטל (צמח שמשורשו מפיקים צבע)} תאינה אינה מתבשלת כאחת אלא זו גמורה היום ואחרת יוצאה בצידה כל ימות הקץ: ראשי לפתות. עלי הלפת מכניסין אותן לקיום על ידי האימהות: ללפת. לעלין דבאימהות כולי עלמא מודו דהא מתקיימין: הכי גרסינן נימא תלתא תנאי הוּו לא תרי תנאי הוּו. תנא קמא דרבי יוסי היינו ר' שמעון ותנא קמא דרבי שמעון היינו רבי יוסי ומאי אף אקמייתא: לימא תלתא תנאי הוּו. תנא קמא דר' יוסי ללפת ולכרוב ולא לקפלוט ותנא קמא דר' שמעון ללפת ולקפלוט ולא לכרוב ורבי יוסי ור' שמעון כי הדדי סבירא להו דללפת ולכרוב ולקפלוט: לא. ת"ק דר' שמעון הוא ר' יוסי ות"ק דר' יוסי הוא ר' שמעון ומאי אף דקאמרי תרווייהו אקמייתא דתנא קמא דידהו קיימי דהיינו אלפת דקאמר תנא קמא דרבי יוסי ללפת ולכרוב וקאמר ליה רבי יוסי אף לקפלוט כמו ללפת אבל לכרוב לא ותנא קמא דרבי שמעון נמי הכי קאמר ללפת ולקפלוט כרבי יוסי וקאמר ליה רבי שמעון אף לכרוב כמו ללפת אבל לקפלוט לא דהיינו כתנא קמא דר' יוסי: בן בוהיין. שם אביו בוהיין: כפליים במעושר. גרסי' אני אתן לכם כפליים שיש לכם עכשיו פאה אתן לכם חולין מתוקנין ומעושרין: אין נותנין פאה לירק. משום דמפקע ליה ממעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו נחלה עמך חייב לעשר יצא פאה שיש לו נחלה עמך דהפקר ניהו וכן בשביעית דהפקר פטור ממעשר דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה ממעשר אף אביונים פטורין מן המעשר: למה ליה למימר להן לא מפני כו'. הא קא יהיב להן כפליים ומיחזא חזו דלא עין צרה היא: דלא נימרו דחויי מדחי לן. ולא יתן לנו כלום דמה לו ליטול זו וליתן פי שנים לפיכך הוצרך לפרש להן טעמא של דבר:

"נותנין פאה לירק".

ולית להו לאנשי יריחו הא דתנו:
"כלל אמרו בפאה: כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, ולקיסתו באחת, ומכניסו לקיום - חייב בפאה" (פאה א, ד).
"כל שהוא אוכל" - פרט לספיחי סטיס וקוצה.
"ונשמר" - פרט להפקר.
"וגידולו מן הארץ" - פרט לכמהין ופטירות.
"ולקיסתו באחת" - פרט לתאנים.
"ומכניסו לקיום" - פרט לירק?

אמר רב יהודה אמר רב: הכא בראשי לפתות עסקינן, ומכניסו לקיום על ידי דבר אחר קמפילגי: מר סבר: מכניסו לקיום על ידי דבר אחר - שמייה קיום, ומר סבר: לא שמייה קיום.

תנו רבנן:
"בדאשונה היו נותנים פאה ללפת, ולכרוב, רבי יוסי אומר: אף לקפלוט".

ותניא אידך:
"היו נותנין פאה ללפת, ולקפלוט, רבי שמעון אומר: אף לכרוב".

ניא, נימא תלתא תנאי הוּו?

לא, תרי תנאי הוּו, ותנא קמא דרבי שמעון היינו רבי יוסי, ותנא קמא דרבי יוסי היינו רבי שמעון. ומאי "אף"? אקמייתא.

תנו רבנן:
"בן בוהיין נתן פאה לירק, ובא אביו ומצאן לעניי שהיו טעונים ירק ועומדין על פתח הגינה. אמר להם: בני, השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים במעושר. לא מפני שעיני צרה, אלא מפני שאמרו חכמים: אין נותנים פאה לירק".

למה ליה למימרא להו "לא מפני שעיני צרה"?

כי היכי דלא לימרו: דחויי קא מדחי לן.

37. נז, א

רס"י

עורות קדשים. עור עולה וחסאות ואשמות וקרבות ציבור שמתחלקין עורות קדשי הקדשים לכהנים כדכתיב (ויקרא ז) עור העולה אשר הקריב וילפינן בזבחים (דף קג): מעולה כל עורות קדשי קדשים: **ולערב.** שכל יום היו מחלקין אותן לאנשי בית אב שעבדו היום שהמשמר היה חלוק לששה בתי אבות לששה ימים ומה שהגיע ליומן הן מרובה הן מועט הוא נוטל אע"פ שיש יום שמרבים היחידים להביא ביום זה מחבירו:

בעלי זרועות. שהיו בכהנים חזקים מחביריהם: **לערב שבת.** דכולי משמרה תיהוי התם ולא יניחו לבעלי זרועות ליטול בזרוע:

גדולי כהונה. שרים שבהן: **עמדו בעלים.** כל כהני משמרות יחד והקדישום לבדק הבית: **בהר הבית.** רחבה פנויה חוץ לעזרה ויש שם מעלות כדאמרינן בפ"ק דיומא (דף טז):

דלם. דופי: **קורות.** מחוברין עוביו של אילן קרי קורה:

בייתוס. כהן גדול היה וכן כולן [היו להן עבדים חמסנין וחובטין את העם]:

אלתן. מקלותיהן כמו לא באלה ולא ברומח במסכת שבת (דף סג):

לחישתן. יועצי רע: **קולמוסין.** שהיו כותבין איגרות לרעה:

אמרכלים. אמר כולו על פיו נחתך כל צורך הקדש: **שטימא.** כדכתיב (שמואל א ב) אשר ישכבון את הנשים:

כריך ידיה בשיראי. וחציצה פוסלת בקדשים דבעינן ולקח הכהן שיקח בעצמו ועוד דבזיון הוא:

ישמעאל בן פיאכי. כשר היה אבל אנשי ביתו היו בעלי זרוע: **שלוש מאות עגלין.** שהיה מגדל בביתו כהנים הרבה:

מאי סלקא ביה. מה גמול נשתלם:

מלכא ומלכתא. מלכי בית חשמונאי:

גדיא יאי. גדי טוב למאכל יותר מן הכבש:

תנו רבנן:

"בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשבת בית הפרוה,

לערב היו מחלקין אותן לאנשי בית אב.

והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע.

התקינו שהיו מחלקין אותן מערב שבת לערב שבת,

דאתיין כולהו משמרות, ושקלן בהדדי.

ועדיין היו גדולי כהונה - נוטלין אותן בזרוע.

עמדו בעלים והקדישום לשמים.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל בטבלאות של זהב,

שהם אמה על אמה כעובי דינר זהב,

ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית,

כדי שיהיו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה דלם".

תנא:

"אבא שאול אומר:

קורות של שקמה היו ביריחו,

והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע - עמדו בעלים והקדישום לשמים.

ועל כיוצא בהם אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין:

אוי לי מבית בייתוס - אוי לי מאלתן,

אוי לי מבית חנין - אוי לי מלחישתן,

אוי לי מבית קתרוס - אוי לי מקולמוסן,

אוי לי מבית ישמעאל בן פיאכי - אוי לי מאגרופן.

שהם: כהנים גדולים,

ובניהם גיזברין,

וחתניהם אמרכלין,

עבדיהם חובטין את העם במקלות".

תנו רבנן:

"ארבע צווחות צוחה עזרה:

ראשונה - צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ה'³¹² (שמואל א' ב, כב).

ועוד צווחה: צא מיכן יששכר איש נפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים.

בדרך בשיראי ועבד עבודה.

ועוד צווחה העזרה: שאו שערים ראשיכם ויבנס ישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס,

וישמש בכהונה גדולה.

ועוד צווחה העזרה: שאו שערים ראשיכם ויבנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנחאי

וימלא כריסו מקדשי שמים.

אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל:

שלוש מאות עגלים,

ושותה שלש מאות גרבי יין,

ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה.

אמרו: כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש".

מאי סלקא ביה ביששכר איש כפר ברקאי?

אמרי: מלכא ומלכתא הוו יתבי.

מלכא אומר: גדיא יאי,

ומלכתא אמרה: אימרא יאי

אמרו: מאן מוכח?

כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא.

³¹² ועלי זמן מאוד ושמע את כל אשר יעשו בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אהל מועד

נב

אָתָא אִיהוּ אַחֲוֵי בִידֵיהּ: אִי גְדִיָא יָאִי, יִסַּק לְתַמְיָדָא.
אָמַר מְלָכָא: הוּאִיל וְלֹא הוּי לִיה אִימְתָא דְמְלָכוּתָא, נִפְסְקוּ לְיַמִּינֵיהּ,
יְהִב שׁוֹחֵד וּפְסָקִיהּ לְשִׁמְאֵלִיהּ.
שְׁמַע מְלָכָא וּפְסָקִיהּ לְיַמִּינֵיהּ.

אָמַר רַב יוֹסֵף:

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְאַשְׁקְלִיהּ לְיִשְׁשַׁכָּר אִישׁ כְּפַר בְּרַקְאֵי לְמִיטְרָפְסִיָּה מִינֵיהּ בְּהָאֵי עֲלָמָא.

אָמַר רַב אֲשִׁי:

יִשְׁשַׁכָּר אִישׁ כְּפַר בְּרַקְאֵי לֹא תִנָּא מִתְנִיתִין,

דִּתְנִין:

"דְּבֵי שְׁמַעוּן אוֹמַר:

בְּבָשִׁים קוֹדְמִים לְעִזִּים בְּכָל מְקוֹם,

יְכוּל מִפְנֵי שְׁמוּבְחָרִין בְּמִינֵן?

תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "וְאִם כְּבֶשֶׁת יִבְיָא קֶרְבְּנֵוּ"³¹³ (ויקרא ד, לב).

מִלְּמַד שְׁשִׁנְיָהוּן שְׁהוּלִין בְּאַחַד" (כריתות כה).

רַבִּינָא אָמַר:

אֲפִילוּ מְקַרָא נְמִי לֹא קָרָא,

דְּכִתְיִב: **"וְאִם כְּבֶשֶׁת"** (ויקרא ד, לב) **"וְאִם עִז"**³¹⁴ (ויקרא ג, יב),

אִי בְּעִי כְּבֶשֶׁת - לִיִּיתֵיהּ,

אִי בְּעוּ - עִז לִיִּיתֵיהּ.

רַשִׁי

אֲחֻי בִידֵיהּ. בַּלְשׁוֹן צְחוּק:

אִימְתָא דְמְלָכוּתָא. לֹא דִיו שְׁלֹא

אֲמַר כְּמוֹתֵי אֵלֵא שְׁאֲמַר אָף

בַּלְשׁוֹן צְחוּק:

דְּאַשְׁקְלִיהּ. שְׁהִשִּׂיא עוֹנוֹ וּגְמוּלוֹ:

לְמִיטְרָפְסִיָּהּ. גְמוּלוֹ:

לֹא תִנָּא. לֹא שְׁנָה מִשְׁנָה

וּבְרִייתָא:

כְּבִשִׁים קוֹדְמִין לְעִזִּים. בְּכ"מ

כְּתַב כְּבֶשֶׁת תַּחֲלָה:

אִם כְּבֶשֶׁת יִבְיָא לְחִטָּאת. כִּאֵן

הַקְּדִים שְׁעִירָה לְכַבְּשָׁה דְכְּתִיב

בְּפִרְשָׁה עֲלִיוֹנָה וְהִבִּיא אֶת קֶרְבְּנֵוּ

שְׁעִירַת עִזִּים וְגו' וְהִדְר אִם כְּבֶשֶׁת

יִבְיָא וְגו':

אִם כְּבֶשֶׁת אִם עִז. גְּבִי שְׁלֵמִים

מִדְּלֹא הִרְאָה לָךְ הַכְּתוּב רְמוֹז

מִבְּחָר בִּזְהָ מִזְהָ שְׁמַעַת מִינָה

שְׁשִׁנְיָהוּן שׁוּיָן:

הדרן עלך מקום שנהגו

³¹³ וְאִם כְּבֶשֶׁת יִבְיָא קֶרְבְּנֵוּ לְחִטָּאת נִקְבָּה תְּמִימָה וּבִיאָנָה

³¹⁴ וְאִם עִז קֶרְבְּנֵוּ וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה